

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอ หลักการบริหารงานวิชาการ แนวคิดทฤษฎี เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๑ ความสำคัญและความหมายของการบริหาร

๒.๑.๒ กระบวนการบริหาร

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๒.๓ การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๕ ด้าน

๒.๓.๑ ด้านหลักสูตร

๒.๓.๒ ด้านกระบวนการเรียนรู้

๒.๓.๓ ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

๒.๓.๔ ด้านการนิเทศภายใน

๒.๓.๕ ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๑ ความสำคัญและความหมายของการบริหาร

งานวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญของสถานศึกษา ส่วนงานอื่น ๆ เช่น งานธุรการ งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานสัมพันธ์ชุมชน เป็นงานสนับสนุนงานวิชาการทั้งสิ้น หน่วยงานทางการศึกษาหรือสถานศึกษาจำเป็นต้องปฏิบัติงานวิชาการให้มีความชัดเจนและมีความแข็งแกร่ง เป็นดัชนีบ่งชี้ถึงภารกิจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อปัจจัยคุณภาพของผลผลิต มีผู้นิยามความหมายงานวิชาการไว้

กรมสามัญศึกษา ได้กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการไว้ว่า บริหารงานวิชาการ คือ งานบริหารเป็นงานสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้บริการนักเรียน ครู บุคลากร ธรรมดา ๆ ในโรงเรียนเป็นงานที่โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารควรจัดให้มีขึ้นและได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่าย

เพราะเป็นงานบริการมีส่วนสนับสนุนในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ และสนับสนุนการบริหารงานในด้านอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพ^๑

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ได้กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการไว้ว่า คือ งานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิด ในสถานศึกษา เป็นงานซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนา และปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอน ตั้งแต่กำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผล การสอนให้ มีประสิทธิภาพ พดตรงตามเป้าหมายของการศึกษา เช่น การจัดโปรแกรมการเรียนการสอน โครงการสอน การจัดตารางสอน การนิเทศการสอน สื่อการสอน และการประเมินผลการเรียน เป็นต้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกสิ่ง ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน^๒

ไกรเลิศ โพธิ์นอก ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลัก เป็นหัวใจของการบริหารโรงเรียน เป็นงานสำคัญยิ่ง เพราะงานวิชาการช่วยพัฒนาสติปัญญา ความนึกคิดของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีคุณค่าในสังคม การบริหารงานวิชาการจะดีมีคุณค่าหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารและครู^๓

สรุปได้ว่า งานวิชาการ คือ ความรู้ที่ได้จากการเล่าเรียนหรือฝึกฝน บางครั้งอาจหมายถึง ความรู้ความสามารถของบุคคลหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดไปให้ผู้อื่นได้ โดยไม่จำเป็นต้องสอนในห้องเรียน ผู้เรียนจะต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจใน วิชานั้นๆ ฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ แล้วสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒.๑.๒ กระบวนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่ ช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมาตรฐานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษามีนักการศึกษาและนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

วินิจ เกตุขำ ได้อธิบายขอบข่ายงานวิชาการว่า ควรจะประกอบด้วยงานด้านต่างๆ ดังนี้^๔

^๑กรมสามัญศึกษา การบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การคุรุสภา๒๕๔๐), หน้า ๕๑.

^๒รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ , การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙.

^๓ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^๔ไกรเลิศ โพธิ์นอก , “แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

^๕วินิจ เกตุขำ , มนุษย์สัมพันธ์สำหรับผู้บริหารยุคใหม่ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ , ๒๕๔๒), หน้า ๑-๒.

๑.งานเกี่ยวกับการบริหารครูอาจารย์ ได้แก่ งานจัดครูอาจารย์ งานพัฒนาครูอาจารย์ งานบำรุงขวัญครูอาจารย์

๒.งานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ได้แก่ งานพัฒนาหลักสูตร งานทำแผนการสอน งานเลือกหนังสือ และแบบเรียน งานจัดตารางสอน งานพัฒนาหลักสูตรสำหรับชุมชน

๓.งานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ได้แก่ งานเตรียมการสอน งานพัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนการสอน งานนิเทศการเรียนการสอน

๔.งานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ งานทะเบียนนักเรียน งานห้องสมุด งานแนะแนวการศึกษา งานบริการสื่อและเทคโนโลยีการสอน

๕.งานที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและประเมินผลการ ศึกษา ได้แก่ งานข้อสอบมาตรฐานและคลังข้อสอบ งานวัดและประเมินผลการเรียน งานประเมินโครงการหรือการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษา

๖.งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ งานการใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน งานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดกรอบงานด้านวิชาการเพื่อกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษา ซึ่งมีขอบข่ายงานและภารกิจสอดคล้องกันดังนี้^๖

๑.งานพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

๒.งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้

๓.งานวัดผล ประเมินผลและเทียบโอน

๔.การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

๕.การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ธีระ รุญเจริญ ได้เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ และจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยมีหลักการและแนวคิด สรุปได้ดังนี้^๗

๑. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตร แกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับ สภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริงโดยมี ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

๒. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด

^๖ กระทรวงศึกษาธิการ , การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล , (กรุงเทพมหานคร : องค์การ รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

^๗ ธีระ รุญเจริญ, การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ แอล ที เพรส , ๒๕๔๖), หน้า ๗๑-๗๔.

๓. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้

๔. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ สามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งระดับ เขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา

๕. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพในการจัดและพัฒนาการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดแนวทางการกระจายอำนาจการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ซึ่งมีขอบข่าย ดังนี้^๔

๑. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม

๒. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

๓. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้

๔. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานโดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งระดับเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา

๕. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

จากแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่าการบริหารงานวิชาการมี ขอบข่ายการดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ การจัดระบบข้อมูล สารสนเทศทางวิชาการ และการประกันคุณภาพการศึกษา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษา คณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์^๕ ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่องมาจาก

^๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต ๒, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๓ ประถมศึกษาปีที่ ๖ และมัธยมศึกษาปีที่ ๓, (นราธิวาส : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต ๒, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘.

การจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยม มศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด กล่าวคือ ภายหลังจากที่ การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏ ราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๒ และ พ.ศ. ๒๔๘๙ ตามลำดับ ได้เจริญก้าวหน้า มากขึ้น ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมา เรียกว่าโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้การเรียนบาลี นักธรรม และความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ต่อมา เมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษานี้ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุ และสามเณร เรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า **โรงเรียน บาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด** โดยมติคณะสังฆมนตรี และกระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกระเบียบ กระทรวง ให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดนี้ เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ชั้น ประถมศึกษาปีที่๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วจะ ได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุและสามเณรนิยม เรียนกันมาก โรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่หลายออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จนทำให้ทางการ คณะสงฆ์เกรงว่า การศึกษาธรรม และบาลีจะเสื่อมลงเพราะพระภิกษุและสามเณรต่างมุ่งศึกษาวิชาทาง โลกมากไป เป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษาธรรมและบาลีเสีย แต่ทางการคณะสงฆ์ก็ยังพิจารณาเห็น ความจำเป็นของการศึกษาวิชาในทางโลกอยู่ ดังนั้นแม่กองบาลีสนามหลวง พระธรรมปัญญาบดี(สมเด็จพระ พุทธโธมชาจารย์พื้น ชุตินิธมมหาเถระ) จึงได้ตั้งคณะกรรมการ ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติ ธรรมแผนกบาลีขึ้นใหม่มีวิชาบาลี วิชาธรรม และวิชาทางโลก เรียกว่าบาลีศึกษาสามัญศึกษา และ ปรัชญาศึกษา ได้ประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ พร้อมกับได้ยกเลิกระเบียบของคณะสังฆมนตรีว่าด้วย การศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดเสีย และกำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระ ปริยัติธรรมแผนกบาลีที่คณะสงฆ์ได้จัดขึ้นใหม่ แต่การณปรากฏต่อมาว่า การตั้งสำนักเรียนตามแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีใหม่นี้มีน้อย นักเรียนก็นิยมเรียนกันน้อยเพราะพระภิกษุสามเณร ส่วนใหญ่ยังพอใจที่จะเรียน โดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอยู่ ดังนั้น นักเรียนใน โรงเรียนดังกล่าว จึงได้พากันเข้าชื่อกันเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ของวัดซึ่งตั้งขึ้นโดยระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการบ้าง สมัครสอบเทียบบ้าง เข้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่บ้าง ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ ในช่วงนี้ระยะนั้นเกิดความสับสนเป็นอันมาก ในขณะเดียวกันได้มีผู้แทนราษฎรได้ยื่นเรื่องราวขอให้ กระทรวงศึกษาธิการ เปิดการสอบสมทบในชั้น ตัวประโยคให้แก่พระภิกษุสามเณร แต่กรมการศาสนา ร่วมกับกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาลงความเห็นร่วมกันว่าควรจะต้องตั้งโรงเรียนขึ้นประเภทหนึ่ง เพื่อ สนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร โดยให้เรียนทั้งวิชาธรรม และวิชาสามัญศึกษาควบคู่กันไป

“กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ , แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม ม แผนกสามัญศึกษา , (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์สำนั กงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙

โดยไม่มีการสอบสมทบ แต่ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการสอบเอง และโดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัตรไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมี หลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรม เพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป”

ในที่สุด กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ (ปัจจุบันใช้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะสามารถดำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้าราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน ในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาส ๕๑ แห่ง รายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา เดิมนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๐}

ปัจจุบัน สังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ และศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม (บาลี, ธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ) ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ ลงนามโดย นายอดิศักดิ์ โพธารามิก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘

ในปีการศึกษา ๒๕๕๖ นี้ มีกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั่วประเทศจำนวน ๑๔ กลุ่ม โดยแยกได้ ดังนี้^{๑๑}

๑. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๑ ประกอบด้วย จังหวัดกรุงเทพมหานคร, นครปฐม, ปทุมธานี มี จำนวน ๑๕ โรงเรียน

^{๑๐} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙

^{๑๑} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, รายงานและสถิติ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐

๒. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๒ ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่, ชุมพร, ตรัง, นครศรีธรรมราช, ปัตตานี, ยะลา, ระนอง, สงขลา, สตูล, สุราษฎร์ธานี มี จำนวน ๒๒ โรงเรียน

๓. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๓ ประกอบด้วย จังหวัด กาญจนบุรี, ชัยนาท, ประจวบคีรีขันธ์, พระนครศรีอยุธยา, เพชรบุรี, ราชบุรี, ลพบุรี, สระบุรี, สิงห์บุรี, สุพรรณบุรี, อ่างทอง, อุทัยธานี มี จำนวน ๒๕ โรงเรียน

๔. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๔ ประกอบด้วย จังหวัด กำแพงเพชร, ตาก, นครสวรรค์, พิจิตร, พิษณุโลก, เพชรบูรณ์, สุโขทัย, อุตรดิตถ์ มี จำนวน ๒๕ โรงเรียน

๕. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๕ ประกอบด้วย จังหวัด เชียงใหม่, แม่ฮ่องสอน, ลำพูน มี จำนวน ๔๐ โรงเรียน

๖. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๖ ประกอบด้วย จังหวัด เชียงราย, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง มี จำนวน ๕๕ โรงเรียน

๗. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๗ ประกอบด้วย จังหวัด ขอนแก่น, เลย, หนองบัวลำภู มี จำนวน ๔๔ โรงเรียน

๘. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๘ ประกอบด้วย จังหวัด สกลนคร, หนองคาย, อุดรธานี มี จำนวน ๓๘ โรงเรียน

๙. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๙ ประกอบด้วย จังหวัด มุกดาหาร, ยโสธร, อุบลราชธานี, อำนาจเจริญ มี จำนวน ๓๔ โรงเรียน

๑๐. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๑๐ ประกอบด้วย จังหวัด กาฬสินธุ์, นครพนม, มหาสารคาม, ร้อยเอ็ด มี จำนวน ๔๑ โรงเรียน

๑๑. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๑๑ ประกอบด้วย จังหวัด ชัยภูมิ, นครราชสีมา, บุรีรัมย์, ศรีสะเกษ, สุรินทร์ มี จำนวน ๔๓ โรงเรียน

๑๒. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๑๒ ประกอบด้วย จังหวัด ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, นครนายก, ตราด, ปราจีนบุรี, ระยอง, สระแก้ว มี จำนวน ๑๒ โรงเรียน

๑๓. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๑๓ (จินนิกาย) ประกอบด้วย จังหวัด กรุงเทพมหานคร, ชลบุรี, เชียงราย มี จำนวน ๓ โรงเรียน

๑๔. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๑๔ (อนัมมิกาย) ประกอบด้วย จังหวัด กรุงเทพมหานคร, สงขลา, อุดรธานี มี จำนวน ๓ โรงเรียน

โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน ๔๐๐ โรงเรียน

โรงเรียนขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนต่ำกว่า ๑๒๐ รูป) จำนวน ๒๒๒ โรงเรียน

โรงเรียนขนาดกลาง (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ ๑๒๑ - ๓๐๐ รูป) จำนวน ๑๕๕ โรงเรียน

โรงเรียนขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ ๓๐๑ รูปขึ้นไป) จำนวน ๒๓ โรงเรียน

บุคลากร จำนวน ๕,๖๐๘ รูป/คน

ครูประจำ จำนวน ๒,๗๕๓ รูป/คน

พระภิกษุ จำนวน ๙๘๕ รูป

คฤหัสถ์ จำนวน ๑,๗๖๘ คน (ชาย จำนวน ๑,๐๗๒ คน หญิงจำนวน ๖๙๖ คน)

ครูพิเศษ จำนวน ๑,๘๖๐ รูป/คน

พระภิกษุ จำนวน ๖๗๒ รูป

คฤหัสถ์ จำนวน ๑,๑๘๘ คน (ชาย จำนวน ๗๑๐ คน หญิง จำนวน ๔๗๘ คน)

เจ้าหน้าที่ จำนวน ๙๘๕ รูป/คน

ห้องเรียน จำนวน ๒,๓๙๓ ห้อง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑,๕๑๔ ห้อง

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๘๗๙ ห้อง

นักเรียน จำนวน ๕๓,๐๓๐ รูป

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๓๙,๕๖๑ รูป

- มัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๑๔,๓๐๐ รูป

- มัธยมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๑๔,๒๔๙ รูป

- มัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๑๑,๐๑๒ รูป

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๑๓,๔๖๙ รูป

- มัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๕,๗๖๖ รูป

- มัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๔,๕๕๔ รูป

- มัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓,๑๔๙ รูป

การดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นยังไม่มีทิศทางการพัฒนาที่มีความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียน อีกทั้งการสร้างพันธสัญญาการดำเนินงาน และการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก จะมีแต่เพียงการดำเนินงานตามกรอบ แนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันกลุ่มโรงเรียนไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็นแนวทางการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ แก่โรงเรียนในสังกัดให้สามารถสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบ การมีแผนยุทธศาสตร์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อกลุ่มโรงเรียน และโรงเรียนในสังกัด ในการที่จะปฏิรูประบบการบริหารจัดการ การจัดการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับสภาพการณ์ของท้องถิ่น

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็น การจัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้เรียนรู้ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้ดูแล

รับผิดชอบการศึกษาของสงฆ์ประเภทนี้ ภายใต้การควบคุมของสภาการศึกษาคณะสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน และยังมีคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีโครงสร้างการบริหารดังนี้^{๑๒}

สรุปได้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญนั้นเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ตั้งแต่ ยุคกรุงสุโขทัยจนถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจกล่าวได้เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา มีเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุเป็นผู้สอน และเด็กๆ ก็ได้อาศัยวัดเพื่อการเรียนรู้ เขียน อ่าน ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์รวมของการสร้างปัญญาให้แก่กุลบุตรในสมัยนั้น

๒.๓ การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การดำเนินงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีลักษณะการบริหาร โดยมีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นองค์กรหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาด้วยการบริหารงานของพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการนิเทศภายใน ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ดังนี้

๒.๓.๑ ด้านหลักสูตร

หลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยระบุทั้งส่วนที่เป็นโครงสร้างเวลาเรียน หน่วยกิต และระบุรายละเอียดได้ที่ รหัสวิชา หน่วยกิต น้ำหนัก และเวลา ทุกภาคเรียน ทุกชั้นปี โดยโรงเรียนสามารถดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาได้เลย

๑. ความหมายของหลักสูตร

การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการศึกษาพิเศษ เหมือนกับหลักสูตรของสถานศึกษาด้านการกีฬา นาฏศิลป์ เกษตรกรรม เทคนิค อาชีวศึกษา และการอาชีพอื่นๆ แต่เน้นการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม บาลี เพื่อจรรโลงความรู้ในพุทธศาสนาเข้าไปด้วยซึ่งก็จัดเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงต้องยึดถือโครงสร้าง การเทียบโอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เกณฑ์จบหลักสูตรหรือเลื่อนช่วงชั้นและมาตรฐานการเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เช่นกัน แต่ส่วนสาระเพิ่มเติมและหรือรายวิชาเพิ่มเติมให้สถานศึกษากำหนดผล การเรียนรู้ที่คาดหวังได้เองตามโปรแกรมวิชาที่จัดขึ้น และตามปรัชญาจุดมุ่งหมายของ สถานศึกษา

^{๑๒} กิตติ ธีรศานต์ , เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ม .ต้น-ม.ปลาย , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

สำหรับโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนสามารถจัดโครงสร้างของหลักสูตรได้ดังนี้^{๑๓}

๑. สามารถปรับเวลาเรียนในแต่ละกลุ่มสาระได้ตามความเหมาะสม และบริบทของแต่ละโรงเรียน

๒. โรงเรียนต้องจัดสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมรายวิชาธรรม วินัย ศาสนปฏิบัติ และภาษาบาลีให้กับนักเรียนทุกรูปไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้

๓. โรงเรียนสามารถจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมอื่นๆ โดยเลือกเรียนใน ๘ กลุ่มสาระที่เหมาะสมกับสมณสาธูปและสอดคล้องตามสภาพชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

เพื่อให้หลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังนี้^{๑๔}

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการเรียนการสอน ๒ ช่วงชั้น ดังนี้

ช่วงชั้นที่ ๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓

ช่วงชั้นที่ ๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยเป็น ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ และเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ยังเพิ่มในส่วนของหลักสูตรเฉพาะหรือหลักสูตรท้องถิ่นเข้าไป เช่น ภาษาบาลี ศาสนปฏิบัติ ธรรมวินัย และหลักสูตรอื่นๆ ที่สถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

หลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ มี ๒ ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีรายละเอียดดังนี้^{๑๕}

^{๑๓}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๗.

^{๑๔}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^{๑๕}กิตติ อิศานต์, เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น-มัธยมศึกษาตอนปลาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖-๑๗.

๑. หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน ๓ ปี หรือ ๖ ภาคเรียน ผู้เรียนจะต้องเรียนรวมวิชาทั้งสิ้น ให้ครบ ๙๖ หน่วยการเรียนรู้ โดยแยกเป็นวิชาบังคับ จำนวน ๗๘ หน่วยการเรียนรู้ และวิชาเลือกเสรี จำนวน ๑๘ หน่วยการเรียนรู้

วิชาที่เรียนจำแนกเป็น วิชาสามัญ ๖ หมวด ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา และวิชาปรีชา ๔ หมวด ได้แก่ ภาษาบาลี ธรรมวินัย ศาสนปฏิบัติ และศาสนศิลป์

๒. หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียน ๓ ปี หรือ ๖ ภาคเรียน ผู้เรียนจะต้องเรียนรวมวิชาทั้งสิ้นให้ครบ ๘๑ หน่วยการเรียนรู้ โดยแยกเป็นวิชาบังคับ จำนวน ๔๒ หน่วยการเรียนรู้ และวิชาเสรี จำนวน ๓๙ หน่วยการเรียนรู้

วิชาที่เรียนจำแนกเป็น วิชาสามัญ ๖ หมวด ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา และวิชาปรีชา ๔ หมวด ได้แก่ ภาษาบาลี ธรรมวินัย ศาสนปฏิบัติ และศาสนศิลป์

สรุปได้ว่า หลักสูตรที่นำมาใช้กับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น นอกจากจะยึดตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นหลัก และมีรายวิชาอื่นๆ ทางศาสนา เช่น ภาษาบาลี ธรรมวินัย ศาสนปฏิบัติ และกิจของสงฆ์ เพื่อตอบสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร ตามความรู้ความสามารถของแต่ละคน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริม สนับสนุน การเผยแผ่ และการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาเป็นต้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวถึง หลักสูตรไว้ว่า คือ เอกสารที่กระทรวงศึกษาบรรจุ แผนงานหรือโครงการ และเนื้อหากิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรมต่างๆอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และหลักสูตรที่ดีต้องมีองค์ประกอบของหลักสูตรครบถ้วน ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ การนำหลักสูตรไปใช้ และการวัดผลประเมินผล แต่ละองค์ประกอบจะต้องมีความสอดคล้องและมีความสัมพันธ์กัน คือ^{๑๖}

๑. หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎีหลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามที่มีมุ่งหมายไว้

๒. หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษา โดยมีปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ครู นักเรียน วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลผลิต ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น

^{๑๖} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

๓. หลักสูตรเป็นแผนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

สุราษฎร์ พรหมจันทร์ ได้กล่าวถึง หลักสูตร ไว้ว่า คือ โครงการในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้^{๑๗}

อมรา เล็กเริงศิลป์ ได้สรุปไว้ว่า หลักสูตรหมายถึง เอกสารที่บรรจุแผนงานหรือโครงการ และเนื้อหากิจกรรมต่างๆ อันพึงปรารถนาของสังคมนั้นๆ อันจะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข^{๑๘}

อุทัย บุญประเสริฐ และจิราภรณ์ จันทรสุพัฒน์ ได้กล่าวว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่ผู้เรียนพึงได้รับและได้เรียนรู้จากการจัดมวลงประสพการณ์และแผนการสอนที่จัดให้ผู้เรียน โดยมีจุด มุ่งหมายเพื่อให้บรรลุผล ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนา มุ่งที่จะฝึกอบรมผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิตเพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต^{๑๙}

ธำรง บัวศรี ได้สรุปความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบ จัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลงประสพการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ รวมถึงกิจกรรมนอกหลักสูตร สิ่งซึ่งสังคมมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับ วิถีทางต่างๆ เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย^{๒๐}

สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้จริงตามที่กำหนดไว้ในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดแก่นักเรียน

๒. แนวทางการพัฒนาหลักสูตร

บรรพต สุวรรณประเสริฐ ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย และรวมถึงการผลิตเอกสารต่างๆ สำหรับผู้เรียนด้วย^{๒๑}

^{๑๗}สุราษฎร์ พรหมจันทร์, ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค , ฉบับปรับปรุง , (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^{๑๘}อมรา เล็กเริงศิลป์, หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^{๑๙}อุทัย บุญประเสริฐ และจิราภรณ์ จันทรสุพัฒน์ , หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^{๒๐}ธำรง บัวศรี, ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ธนธการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๒๑}บรรพต สุวรรณประเสริฐ, การพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ , (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง ความพยายามจัดประสบการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองตามที่พึงประสงค์^{๒๒}

ชูศรี สุวรรณโชติ ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการหลักสูตรมีงานที่ต้องดำเนินการร่วมกัน ๔ งาน สรุปได้ดังนี้^{๒๓}

๑. ดำเนินการงานธุรการ ประกอบด้วย ดำเนินงานรวบรวมเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้บริหารหลักสูตร ติดต่อประสานงานเพื่อบริการและเสนอแนะแก่โรงเรียนบริการเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ และประชาสัมพันธ์หลักสูตร

๒. ดำเนินการงานบุคคล ประกอบด้วย การประชุมอบรมปฏิบัติการ คัดเลือกจัดสรรบุคคล และส่งเสริมให้ดำเนินการ และวิเคราะห์ผลของการจัดหลักสูตร การดำเนินการใช้หลักสูตร รวมถึงติดตามผลการใช้หลักสูตรของบุคลากร

๓. ดำเนินการงานวิชาการ ประกอบด้วย การเตรียมการก่อนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ประชุมชี้แจงกำหนดหลักการ กำหนดบุคคล กำหนดเนื้อหารายวิชา เตรียมเอกสารและสื่อการบริหาร การเรียนการสอนตามหลักสูตร ได้แก่ การดำเนินการหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน รวมถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม โดยเฉพาะการบริหารหลักสูตรในระดับโรงเรียนที่ต้องบริการห้องหลักสูตร ห้องสอนเฉพาะวิชา ห้องฝึกงานห้องสมุดสื่อการเรียนรู้ การบริการเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ และผลการบริการการแนะแนวการบริหาร หลักสูตรในระหว่างจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพของท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนให้ตรงตามหลักสูตร

๔. ดำเนินงานสนับสนุนและส่งเสริมหลักสูตร ประกอบด้วย งานการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรและงานการนิเทศหลักสูตร

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, ปราณี สังฆะตะวรรณ, และประภาพรรณ เอี่ยมสุภชาติ ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการหลักสูตรมีงานที่ต้องดำเนินการ ดังนี้^{๒๔}

๑. เตรียมความพร้อมของสถานศึกษา โดยการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการบริหารหลักสูตรแก่บุคลากร แต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา ทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา

^{๒๒}ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, การบริหารงานวิชาการ, (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕.

^{๒๓}ชูศรี สุวรรณโชติ, หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๔-๒๔๒.

^{๒๔}ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, ปราณี สังฆะตะวรรณ, และประภาพรรณ เอี่ยมสุภชาติ, หลักสูตรสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗-๓๐.

๒. จัดทำสาระหลักสูตร โดยการศึกษาองค์ประกอบหลักสูตร วิเคราะห์ขอบข่ายเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ปรับปรุงสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ตรวจสอบความสอดคล้องของสาระการเรียนรู้วางแผนจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรและพัฒนาแนวการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

๓. วางแผนบริหารจัดการหลักสูตร โดยการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๔. ปฏิบัติการบริหารจัดการหลักสูตร

๕. นิเทศ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินการหลักสูตรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

๖. สรุปผลการดำเนินงานบริหารหลักสูตรและเผยแพร่แก่ชุมชน หรือสาธารณชน

๗. ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารหลักสูตร

รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตร ได้แก่ การศึกษาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร และการจัดระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องศึกษาสาระการเรียนรู้ ต่างๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นองค์ความรู้เดิมโดยจะต้องนำมาจัดให้เป็นระบบและมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นรายวิชา และช่วงชั้น โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๗ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ตลอดจนต้องคำนึงถึงความพร้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดทำคำอธิบายรายวิชาตามหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริงในชุมชน แทนการเรียนรู้จากสิ่งที่ไกลตัว สาระการเรียนรู้มีทั้งสิ้น ๘ กลุ่มสาระที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหา ตลอดจนการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ ศักยภาพพื้นฐานในการคิดการทำงานและการพัฒนาตนเอง^{๒๕}

บุญชม ศรีสะอาด ได้สรุปหลักการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้^{๒๖}

๑. ใช้พื้นฐานจากประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคม จิตวิทยา และวิชาความรู้ต่างๆ

๒. พัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคม

๓. พัฒนาให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

๔. พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักของการเรียนรู้

^{๒๕}รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม, การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑-๖๗.

^{๒๖}บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

๕. ในการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องพิจารณาความเหมาะสม ในด้านความยากง่าย ลำดับก่อนหลัง ความต่อเนื่อง และบูรณาการของประสบการณ์ต่างๆ

๖. พัฒนาในทุกจุดอย่างประสานสัมพันธ์กัน ตามลำดับจากจุดประสงค์ สาระความรู้และประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล

๗. พิจารณาถึงความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ

๘. พัฒนาอย่างเป็นระบบ

๙. พัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง

๑๐. มีการวิจัยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา

๑๑. ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ

๑๒. อาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

สรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาหลักสูตร นั้นควรดำเนินการดังนี้ คือ ศึกษาพื้นฐานความรู้จากประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคม จิตวิทยา และวิชาความรู้อื่น พัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการของผู้เรียน พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักของการเรียนรู้ การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมของผู้เรียน พัฒนาในทุกจุดอย่างประสานสัมพันธ์กัน พิจารณาถึงความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ พัฒนาอย่างเป็นระบบ พัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง มีการวิจัยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา และร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสรุปความได้ว่า การบริหารจัดการหลักสูตรที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารหลักสูตรของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น ควรประกอบด้วย ๑. การวางแผนบริหารจัดการหลักสูตร ๒. การศึกษาหลักสูตรแกนกลางในการทำหลักสูตร สถานศึกษา ๓. กำหนดกระบวนการและสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ๔. บริหารจัดการหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ๕. ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ๖. ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการหลักสูตร ๗. สรุปผลการดำเนินงานบริหารจัดการ หลักสูตร และ ๘. ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารหลักสูตร

๒.๓.๒ ด้านกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้อย่างจำเป็นสำหรับผู้เรียนในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีผู้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในมุมมองต่างๆ ดังนี้

๑. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นสิ่งที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตน ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมุณี (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ การเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่ อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกรักนึกคิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลก ธรรม (โลกธรรม ๘ คือ มีลาภ สูญเสีย มียศ เสื่อมยศ ติเตียน สรรเสริญ ความสุขและความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม ๘ ในสภาพการณ์ของการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ ดังนี้^{๒๗}

สมคิด อิศระวัฒน์ ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ด้วยตนเอง ไว้ว่า คือ การ เรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง โดยอาศัยความช่วยเหลือหรือไม่ก็ได้ ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ เจาะจง แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและประเมินผลการเรียนรู้นั้น ๆ ^{๒๘}

ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ด้วยตนเอง ไว้ว่า คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะด้วยความช่วยเหลือสนับสนุนจากภายนอกตัวผู้เรียนหรือไม่ก็ตาม ริเริ่มการเรียนรู้ เลือกเป้าหมาย แสวงหาแหล่งทรัพยากรของการเรียนรู้ เลือกวิธี การเรียนรู้ จนถึงประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเอง^{๒๙}

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมโดยวิธีต่างๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาคนและสังคมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

๒. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม ได้กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้หรือที่เรียกว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการเรียนของผู้เรียนและวิธีการสอนของครู ซึ่งครูจะต้องสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙๕-๒๙๗.

^{๒๘} สมคิด อิศระวัฒน์, “ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตัวเองของคนไทย . (กรุงเทพมหานคร : รายงานการวิจัย, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

^{๒๙} ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ , “ความพร้อมในการเรียนรู้โดยการขึ้นนำตนเองของผู้เรียนผู้ใหญ่ของกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่บางประเภท, (กรุงเทพมหานคร : รายงานการวิจัย,) สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่,

โดยมีครูเป็นผู้ควบคุมดูแล เป็นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิต และมีทักษะในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้ การจัดการเรียนการสอนตามแนวของ หลักสูตรใหม่ จึงน่าจะมีหลักการและแนวปฏิบัติ ดังนี้^{๓๐}

๑. เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง
๒. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ได้แสดงความคิดอย่างอิสระ สามารถสรุปและ สร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้จากข้อมูลที่มี
๓. นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูเป็นเพียงแหล่งข้อมูลหนึ่งจากหลายๆ แหล่งและเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน
๔. เน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับหลักการและทฤษฎี
๕. เน้นวิธีการสอนจากการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบ
๖. ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดมากกว่าการค้นหาคำตอบที่ตายตัวเพียงคำตอบเดียว
๗. ถือว่ากระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาเพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลเพียงพอที่จะ สร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ และ

๘. ใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกันและเรียนรู้ด้วยตนเอง

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ นั้น จะต้องใช้ กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งครูผู้สอน จะต้องรู้และเข้าใจแนวคิด การจัดการเรียนรู้และผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน แล้วนำมาจัดการเรียนรู้ให้เอื้อต่อ การพัฒนาของผู้เรียนตามหลักสูตร กระบวนการดังกล่าว ได้แก่^{๓๑}

๑. กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ
๒. กระบวนการสร้างความรู้
๓. กระบวนการคิด
๔. กระบวนการทางสังคม
๕. กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และแก้ปัญหา
๖. กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
๗. กระบวนการปฏิบัติ
๘. กระบวนการจัดการ
๙. กระบวนการวิจัย

^{๓๐} รุจิร ภูสาร และจันทราณี สงวนนาม, การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา, หน้า ๖๑-๖๗.

^{๓๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง ประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕-๓๕.

๑๐. กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง

๑๑. กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการเรียนรู้ข้างต้นเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายของหลักสูตร ครูผู้สอนจึงควรต้องคัดสรรเลือกนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

๑. กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๑.๑. แนวคิด

กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ คือ การจัดการเรียนรู้โดยการนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวมและสามารถนำความรู้ ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม วัตถุประสงค์และความเหมาะสมของตัวผู้เรียนและสาระการเรียนรู้

๑.๒. แนวทางการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถทำได้ หลายลักษณะ ในที่นี้จะขอเสนอแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยใช้กลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นหลัก ซึ่งแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๒.๑. การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหา ด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้นั้นๆ เข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราว ประเด็น ปัญหา หัวเรื่องหรือประสบการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันนั้น สามารถจัดการเรียนรู้โดยผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้นั้นๆ ไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ

๑.๒.๒. การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหา ทักษะ/กระบวนการ หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตั้งแต่สองกลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไปเข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราว ประเด็น ปัญหา หัวเรื่องหรือประสบการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างเข้าใจลึกซึ้ง และชัดเจนใกล้เคียงกับความเป็นจริงในชีวิต

การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา มักเป็นการจัดการเรียนรู้โดยครูผู้สอนคนเดียว แต่ในระดับ มัธยมศึกษาขึ้นไป จะเป็นการสอนเป็นทีมตั้งแต่สองคนขึ้นไป หรือทำ ความตกลงกันแล้วแยกกันสอนตามวิชาที่รับผิดชอบ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งสองประเภทนี้ จะทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพต่อเมื่อผู้สอนเลือกใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ หรือเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับบทเรียน และศักยภาพของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

ก. เน้นความสำคัญ

- ข. จัดประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกับผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ค. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม
- ง. จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ
- จ. ให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๒. กระบวนการสร้างความรู้

๒.๑. แนวคิด

กระบวนการสร้างความรู้ เป็นกา รจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ที่มีความหมายต่อตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการคิด และการแสวงหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ และประสบการณ์ด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้จัดโอกาส บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

๒.๒. แนวทางการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างความรู้ มีขั้นตอน/กระบวนการ ดังนี้

๒.๒.๑. ขั้นทบทวนความรู้เดิม เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ในเรื่องที่กำลังจะเรียนรู้

๒.๒.๒. ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด เป็นขั้นที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการสร้างความรู้ที่ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

๑. สร้างความกระจ่างและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน

๒. สร้างความคิดใหม่จากการอภิปรายร่วมกัน และสาธิตแสดงให้เห็น จนทำให้ผู้เรียนสามารถกำหนดความคิด หรือความรู้ใหม่ขึ้นได้

๓. การประเมินความคิดใหม่ โดยการทดลอง หรือใช้กระบวนการคิด คิดอย่างไตร่ตรองลึกซึ้ง และประเมินคุณค่า

๔. การนำความคิดไปใช้ ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ความคิด หรือความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

๒.๒.๓. ขั้นทบทวน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้เรียนจะได้ทบทวนความคิด ความเข้าใจ โดยการเปรียบเทียบระหว่างความคิดเดิมกับความคิดใหม่

๓. กระบวนการคิด

๓.๑. แนวคิด

กระบวนการคิด เป็นกระบวนการทางสมองในการจัดกระทำข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่รับเข้ามาเป็นกระบวนการทางสติปัญญา มีลักษณะเป็นกระบวนการหรือวิธีการ ในการพัฒนาให้เกิดกระบวนการคิด จึงต้องมีบุคคล มีเนื้อหาหรือข้อมูลที่ใช้ในการคิด คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด กระบวนการที่ใช้ในการคิด วิธีการพัฒนาการคิดและการวัดและประเมินการคิด

๓.๒. แนวทางการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดมีแนวทาง ดังนี้

๓.๒.๑. การจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการคิด โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนคิด ไม่ปิดกั้นความคิด ให้กำลังใจ เสริมแรงเมื่อผู้เรียนคิดได้ด้วยตนเอง

๓.๒.๒. ใช้รูปแบบ วิธี การสอน หรือเทคนิคการสอนต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิด เชื่อมโยงจากความคิดเดิม ในลักษณะใด ลักษณะหนึ่ง ได้แก่ การคิดคล่อง การคิดหลากหลาย การคิดละเอียด การคิดชัดเจน การคิดอย่างมีเหตุผล การคิดถูกทาง การคิดกว้าง การคิดลึกซึ้ง และการคิดไกล

๓.๒.๓. จัดกิจกรรมให้ ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด และกระบวนการคิดต่างๆ ตามความเหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน ได้แก่

๑. ทักษะการคิดหรือทักษะการคิดพื้นฐาน มีขั้นตอนการคิดไม่ซับซ้อน เป็นทักษะพื้นฐานของการคิดขั้นสูง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ ทักษะการคิดพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย

๑.๑.๑ ทักษะการสื่อความหมาย หมายถึง ทักษะการรับสารรับความคิดของผู้อื่น เข้ามาเพื่อรับรู้ ตีความ แล้วจดจำเมื่อต้องการที่จะระลึกถึง เพื่อนำมาเรียบเรียงและถ่ายทอดความคิดของตนให้แก่ผู้อื่น โดยแปลความคิดในรูปของภาษาต่างๆ เช่น ทักษะการฟัง ทักษะการพูด เป็นต้น ทั้งที่เป็นข้อความ คำพูด

๑.๑.๒ ทักษะการคิดที่เป็นแกนหรือทักษะการคิดทั่วไป หมายถึง ทักษะการคิดที่จำเป็นต้องใช้อยู่เสมอในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ทักษะการสังเกต ทักษะการสำรวจ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล ทักษะการจำแนก และทักษะการเปรียบเทียบ เป็นต้น

๑.๒ ทักษะการคิดขั้นสูง หมายถึง ทักษะการคิดที่มีขั้นตอนหลายขั้น และต้องอาศัยทักษะการสื่อความหมายและทักษะการคิดทั่วไปหลายๆ ทักษะในแต่ละขั้น เช่น ทักษะการสรุปความ ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการจัดระบบความคิด ทักษะการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และทักษะการตั้งสมมติฐาน เป็นต้น

๒. ลักษณะการคิดหรือการคิดระดับกลาง มีขั้นตอนในการคิดซับซ้อนมากกว่าการคิดในกลุ่มที่ ๑ เป็นพื้นฐานของการคิดระดับสูง ลักษณะการคิดแต่ละลักษณะต้องอาศัยการคิดขั้นพื้นฐานมากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๒.๑ ลักษณะการคิดทั่วไปที่จำเป็น ได้แก่ การคิด คล่อง การคิดละเอียด การคิดหลากหลาย และการคิดชัดเจน เป็นต้น

๒.๒ ลักษณะการคิดที่เป็นแกนสำคัญ ได้แก่ การคิดถูกทาง การคิดไกล การคิดกว้าง และการคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

๓. กระบวนการคิดหรือการคิดระดับสูง มีขั้นตอนในการคิดซับซ้อนและต้องอาศัยทักษะการคิด และลักษณะกา รคิดเป็นพื้นฐานในการคิด ซึ่งมีหลายกระบวนการ เช่น กระบวนการคิด

วิเคราะห์ กระบวนการคิดแก้ปัญหา กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

๔. ให้เวลาแก่ผู้เรียนในการใช้ความคิด และแสดงความคิด อภิปรายแลกเปลี่ยน กระบวนการคิดที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้

๕. ร่วมกันสรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้

๖. การวัดและประเมินผลการเรียน ทั้งทางด้านเนื้อหา สารการเรียนรู้ และทักษะ กระบวนการคิด

๔. กระบวนการทางสังคม

๔.๑ แนวคิด

กระบวนการทางสังคม เป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ก่อให้เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีร่วมกัน

๔.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

๔.๒.๑ ให้โอกาสผู้เรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่มและกระบวนการกลุ่ม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

๔.๒.๒ มุ่งจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔.๒.๓ ให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการใฝ่รู้ พร้อมทั้งจะเรียนรู้ในทุกเวลา ทุกสถานที่และทุกสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา

๔.๒.๔ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพของชุมชน ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

๕. กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และแก้ปัญหา

๕.๑ แนวคิด

กระบวนการแก้ปัญหา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนแก้ปัญหา โดยผ่านกระบวนการคิดและการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ จากสถานการณ์หรือปัญหาที่น่าสนใจและท้าทาย

๕.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา มีแนวทาง และขั้นตอน ดังนี้

๕.๒.๑ ขั้นกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจกับปัญหา เป็นขั้นเลือกใช้ปัญหาที่อาจได้มาจากแหล่งต่างๆ ที่ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจกับปัญหาที่ พบให้ถ่องแท้ และวิเคราะห์ปัญหาตามประเด็น ดังนี้

๑. ปัญหาคืออะไร

๒. มีข้อมูลใดประกอบบ้าง

๓. มีเงื่อนไขหรือความต้องการข้อมูลใดเพิ่มเติมหรือไม่

๕.๒.๒ ขั้นวางแผนการแก้ปัญหา ขั้นตอนนี้จะเป็นการคิดวิธีการวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลจากปัญหาที่ได้วิเคราะห์ ไว้แล้วในขั้นที่ ๑ ประกอบกับข้อมูล และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น นำมาใช้ประกอบการวางแผนแก้ปัญหา สำหรับการแก้ปัญหาที่ต้องตรวจสอบโดยการทดลอง ขั้นตอนนี้จะเป็นการวางแผนการทดลอง ซึ่งประกอบด้วยการตั้งสมมติฐาน การกำหนดวิธีการทดลอง หรือวิธีการตรวจสอบรวมทั้งแนวทางในการประเมินผลการแก้ปัญหาด้วย

๕.๒.๓ ขั้นการดำเนินการแก้ปัญหา เป็นขั้นตอนการลงมือแก้ปัญหาและประเมินว่าวิธีการแก้ปัญหา และผลที่ได้เป็นอย่างไร ถ้าการแก้ปัญหาทำได้ถูกต้องจะประเมินต่อไปว่า วิธีการนั้นจะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาอื่นๆ ที่ได้กำหนดไว้แล้วในขั้นที่ ๒ และถ้ายังไม่ประสบความสำเร็จอีก ผู้เรียนจะต้องย้อนกลับไปทำความเข้าใจใหม่ว่ามีข้อบกพร่องใด เช่น มีข้อมูลเพียงพอหรือไม่ เพื่อจะได้เริ่มต้นการแก้ปัญหาใหม่อีกครั้ง

๕.๒.๔ ขั้นตรวจสอบการแก้ปัญหา เป็นการประเมินภาพรวมในการแก้ปัญหาทั้งด้านวิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ในการแก้ปัญหาใดๆ ต้องตรวจสอบถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

๖. กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

๖.๑ แนวคิด

กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ตรงที่ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับหลักการต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม

๖.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การเรียนรู้จากประสบการณ์โดยการกระตุ้นแนะนำเรื่องที่จะเรียน โดยใช้ประสบการณ์หรือกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด เราให้ผู้เรียนอยากเห็น อยากเรียนรู้

ขั้นที่ ๒ การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ข้อเท็จจริง โดยเชื่อมโยงความอยากรู้ อยากเห็น อยากเรียนรู้ของผู้เรียนจากประสบการณ์เดิมในขั้นที่ ๑ สู่การค้นคว้า แสวงหาความรู้ใหม่ หรือแนวคิด ทฤษฎีใหม่ ตามธรรมชาติของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

ขั้นที่ ๓ การฝึกปฏิบัติ ในขั้นนี้เป็นการฝึกปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ ๔ การนำไปใช้ หรือขยายผล เป็นขั้นการนำข้อค้นพบในขั้นฝึกปฏิบัติไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ

๗. กระบวนการปฏิบัติ

๗.๑ แนวคิด

กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริง โดยการกำหนดภาระงานให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามโครงสร้างของแต่ละงาน

๗.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริงตามแนวทาง ดังนี้

๗.๒.๑ การศึกษา และวิเคราะห์ภาระงาน และโครงสร้างของงาน

๗.๒.๒ การวางแผนปฏิบัติงาน

๗.๒.๓ การลงมือปฏิบัติ โดยอาจดำเนินการ ดังนี้

๑ ครูผู้สอนให้คำแนะนำและสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง

๒ ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน

๓ ผู้เรียนฝึกฝนทักษะความชำนาญ

๗.๒.๔ ขึ้นประเมินผลงาน/ปรับปรุงชิ้นงาน

๘. กระบวนการจัดการ

๘.๑ แนวคิด

กระบวนการจัดการ เป็นกระบวนการที่ปฏิบัติเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผล และการสรุปผลงาน

๘.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการประกอบด้วยทักษะจำเป็นซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๘.๒.๑ การวางแผน ได้แก่

- วิเคราะห์งาน
- ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
- กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน

๘.๒.๒ การปฏิบัติงาน ได้แก่

- ประสานงาน
- ทำงานเป็นระบบตามแผน

๘.๒.๓ การประเมินผลและสรุปผลงาน

- ติดตามงานอย่างเป็นระบบ
- ประเมินผลและปรับปรุงงาน
- สรุปผลงาน

๙. กระบวนการวิจัย

๙.๑ แนวคิด

กระบวนการวิจัย เป็นการจัดสถานการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัย หรือ ผลการวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ เช่น การใช้การประมวลผล งานวิจัย มา ประกอบการสอน ใช้ผลการวิจัยมาเป็นเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษา เนื้อหาสาระหรือให้ผู้เรียนลงมือทำวิจัยโดยตรงหรือช่วยฝึกฝนทักษะการวิจัยต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน

๙.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

๙.๒.๑ เลือกประเด็นปัญหา (Choosing the problem) เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนได้จัด กิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในประเด็นปัญหาต่างๆ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการวิจัย โดยประเด็นปัญหาที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียน ลักษณะปัญหาควรเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง อาจ เป็นปัญหาภายในชุมชน อยู่ในขีดความสามารถ ที่ผู้เรียนจะแก้ไขได้ สำหรับประเด็นปัญหาที่จะช่วยให้ ผู้เรียนเลือกประเด็นปัญหาได้ มีหลายกิจกรรม เช่น การระดมความคิด การอภิปราย

๙.๒.๒ การนิยามปัญหา (Identify problem) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาประเด็น ปัญหาที่เลือกไว้แล้วให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๙.๒.๓ การพัฒนาวิสัยทัศน์ (Vision) เป็นขั้นที่ผู้เรียนร่วมกันกำหนดแนวทางและวางแผน แก้ปัญหา โดยใช้วิสัยทัศน์เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

๙.๒.๔ ลงมือปฏิบัติ (Action) ผู้เรียนร่วมกันดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจเป็นการ ดำเนินงานในชุมชน หรือเป็นเพียงการดำเนินงาน ในโรงเรียนแล้วแต่ปัญหาและแผนที่กำหนด เช่น ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้ด้วยวิธีการต่างๆ นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผล

๙.๒.๕ ตรวจสอบผลการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนร่วมกันตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานเป็น อย่างไร สามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

๙.๒.๖ สรุปและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปบทเรียนทั้งหมด และตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ว่าบรรลุตามจุดประสงค์เพียงใด

๑๐. กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

๑๐.๑ แนวคิด

กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้ รู้จักและ เข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งจะมีความแตกต่างกันตามวิธีการรับรู้

๑๐.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ มีแนวทางดังนี้

๑๐.๒.๑ คัดกรอง และพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน

๑๐.๒.๒ เลือกกระบวนการเรียนรู้ให้ สอดคล้องระหว่างลักษณะของเนื้อหาสาระ และ รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน

๑๐.๒.๓ ส่งเสริม ช่วยเหลือผู้เรียนในการใช้รูปแบบวิธีการเรียนรู้ตามความถนัดของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

๑๑. กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

๑๑.๑ แนวคิด

กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล

๑๑.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้

กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑๑.๒. กำหนดจุดเน้นการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ความรู้สึก และความคิด จุดเน้นการสร้างพฤติกรรมควรสร้างตั้งแต่ระดับประถมศึกษา และเพิ่มพฤติกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น หลังจากผู้เรียนได้รับการฝึกให้มีพฤติกรรมแล้ว จึงเริ่มพัฒนาความสามารถทางด้านความคิดของผู้เรียนในแต่ละวัย จนความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมพัฒนาไปด้วยกันจนบรรลุถึงเป้าหมาย

๑๑.๒.๑ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการคิด พฤติกรรมที่ควรทำ และเกิดจิตสำนึกหรือความรู้สึกที่ดีงาม ใช้สื่อ หรือเทคนิควิธีการ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใคร่เรียนรู้ และกระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และกล้าแสดงออก เช่น การใช้กิจกรรม เพลง เกม นิทาน บทบาทสมมติ การอภิปราย การระดมสมอง ฯลฯ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ สรุป และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๑๑.๒.๒ การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีความเอื้ออาทรและสมานฉันท์ กระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการเสริมแรงให้กำลังใจแก่ผู้เรียน ให้ได้เห็นแบบอย่างที่ดี และยอมรับรู้ความจริงตามหลัก จริยธรรม และหลักศาสนาที่ตนนับถือ ศรัทธาด้วยการเห็นตัวอย่าง ฝึกคิดพิจารณา ฝึกปฏิบัติ และเห็นผลจากการปฏิบัติด้วยตัวเอง

๑๑.๒.๓ บุคลิกภาพของครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีเหมาะสมกับการสอนคุณธรรม จริยธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายสมสมัย สมวัย และเหมาะสมกับกาลเทศะ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ หมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา มาตรา ๒๔ ได้กำหนดไว้ว่าในการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้^{๓๒}

๑. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

^{๓๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

๓. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไว้ในทุกวิชา

๕. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

๖. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และ กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย อีกทั้งมีแนวทาง การจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การ จัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน การฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม การจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ และการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสรุปความได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนของ โรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น ควรประกอบด้วย ๑. การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ๒. กระบวนการเรียนการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิด กระบวนการคิดวิเคราะห์ ๓. จัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการสาระความรู้ด้านต่าง ๆ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ๔. การจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ๕. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ๖. การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ๗. การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนแก้ปัญหา โดยผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ และ ๘. การใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของจัดกระบวนการเรียนรู้

๒.๓.๓ ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงทักษะกระบวนการและคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีผู้กล่าวถึงสื่อ เทคโนโลยีการศึกษาไว้หลากหลาย ดังนี้

สื่อการเรียนการสอน (Instruction Media) หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุ เนื้อหา หรือ สารการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้เนื้อหา หรือ สาร นั้น ๆ การเรียนการสอนในภาพลักษณ์เดิม ๆ มักจะเป็นการถ่ายทอดสาระความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียน โดยใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะและประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าการเรียนรู้ไม่ได้จำกัด อยู่ เฉพาะในห้องเรียน หรือ ในโรงเรียน ผู้สอนและผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา และทุกสถานที่^{๓๓๓}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง สื่อการเรียนการสอน ไว้ว่า เป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนการสอนมีหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี สื่อธรรมชาติ การเลือกสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนควรคำนึงถึงความน่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตามเป็นสื่อที่เข้าใจง่าย กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้และที่สำคัญคือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคล^{๓๓๔}

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึง สื่อการเรียนรู้ ไว้ว่า คือ วิธีการหรือกระบวนการวัสดุของจริง เครื่องมือที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ สำหรับนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนดไว้^{๓๓๕}

สรุปได้ว่า เทคโนโลยีทางการศึกษา คือ เครื่องมือที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนที่มีแนวคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่มีเคยมีใช้มาก่อน ซึ่งช่วยให้การศึกษาและการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานครมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

^{๓๓๓} สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ,:http://www.wanussanun.wordpress.com/[สืบค้น ๒๐ เมษายน ๒๕๕๗].

^{๓๓๔} กระทรวงศึกษาธิการ, **นิยามคำศัพท์หลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

^{๓๓๕} กรมวิชาการ, **ศูนย์พัฒนาหนังสือชุดฝึกอบรมวิทยากรแกนนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ เรื่องการพัฒนาสื่อการสอน ชุดที่ ๑๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์ , ๒๕๔๕), หน้า ๔๕-๔๗.

๑. ความหมายสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา

กิดานันท์ มลิทอง ได้กล่าวว่า สื่อ หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ เมื่อมีการนำมาใช้ในการเรียนการสอน จึงเรียกว่า “สื่อการสอน” (Instructional Media) ได้แก่ สื่อชนิดใดก็ตาม เช่น เทปบันทึก เสียง ภาพนิ่ง แผนภูมิ หนังสือ วิดีโอ โทรศัพท์ สไลด์ เป็นต้น ที่บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน^{๓๖} ส่วน สื่อการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้^{๓๗}

ชม ภูมิภาค ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึง ระบบการนำวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการมาเป็นตัวกลางในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน^{๓๘}

นิคม ทาแดง , กอบกุล ปราบประชา และอำนาจ เดชชัยศรี ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง ตัวกลางหรือสิ่งต่างๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคนิควิธีการ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนา และสามารถนำความรู้ที่ได้รับนั้นไปใช้ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพ^{๓๙}

บราวน์ นอร์เบิร์ก และสริกเลย์ (Brown, Norberg, and Srygley) ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนรู่ว่า หมายถึง จำพวกอุปกรณ์ทั้งหลายที่สามารถเสนอความรู้ให้แก่ผู้เรียน จนเกิดผลการเรียนรู้ที่ดี ทั้งนี้รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เฉพาะที่เป็นวัสดุหรือเครื่องมือเท่านั้น เช่น การศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การทดลอง ตลอดจนถึงการสัมภาษณ์ เป็นต้น^{๔๐}

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนรู้อาจหมายถึงการจัดสื่อการเรียนรู้ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ

^{๓๖}กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีทางการศึกษาและนวัตกรรม , (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๙.

^{๓๗}กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓.

^{๓๘}ชม ภูมิภาค, "สื่อการศึกษา", วารสารเทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

^{๓๙}นิคม ทาแดง, กอบกุล ปราบประชา, และอำนาจ เดชชัยศรี, ชุดฝึกหัดอบรมครู, ประมวลสาระเรื่องเทคโนโลยี การศึกษาเพื่อการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

^{๔๐}บราวน์ นอร์เบิร์ก และสริกเลย์ อ้างถึงใน อภิสิทธิ์ จักรแก้ว , “การศึกษาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑”, ปริญาการศึกษา **มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๖๕.

วิจิตร ศรีสอาน ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษานั้นเป็นการประยุกต์เอาเทคนิค วิธีการ แนวความคิด อุปกรณ์ และเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา ทั้งในด้านการขยายงาน และด้านการปรับปรุง คุณภาพของการเรียนการสอน ตามนัยนี้เทคโนโลยีการศึกษาจึงครอบคลุมเรื่องต่างๆ ๓ ด้าน คือการนำเอาเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนการสอน การผลิตวัสดุการสอนแนวใหม่ๆ และการใช้เทคนิคและวิธีการใหม่ๆ^{๔๑}

อรนุช ลิมตศิริ ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษา ไม่ได้หมายความว่าเพียงสื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ เท่านั้น แต่เป็นระบบที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการศึกษา ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด^{๔๒}

กุ๊ต (Good) ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษา หมายถึง การประยุกต์หลักการทางวิทยาศาสตร์ และเครื่องมือของระบบการสอนเพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน^{๔๓}

เคนเนท (Keneth) ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีทางการศึกษา หมายถึง การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อนำมาผลิตอุปกรณ์ เครื่องมือ ตลอดจนเทคนิคต่างๆ นำมาใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๔๔}

สรุปได้ว่า เทคโนโลยีการศึกษา หมายถึง การประยุกต์หลักการวิทยาศาสตร์กายภาพและวิศวกรรมศาสตร์ให้เป็นวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการเสนอ แสดง และถ่ายทอดเนื้อหาทางการศึกษาได้อย่างดี

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สรุปความได้ว่า สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา หมายถึง การนำเอาความรู้ ความคิด และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่หรือพัฒนาให้ดีขึ้นจากเดิมมาใช้เป็นสื่อในการศึกษาเพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๔๑}วิจิตร ศรีสอาน อ้างถึงใน อัญชลี โพธิ์ทอง และอัปษรศรี ปลอดเปลี่ยว, **นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^{๔๒}อรนุช ลิมตศิริ , **นวัตกรรมและเทคโนโลยีการเรียนการสอน** , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓.

^{๔๓}กุ๊ต (Good) อ้างถึงใน อัญชลี โพธิ์ทอง และอัปษรศรี ปลอดเปลี่ยว , **นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^{๔๔}เคนเนท (Keneth) อ้างถึงใน อัญชลี โพธิ์ทอง และอัปษรศรี ปลอดเปลี่ยว , **นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม** , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

๒. แนวทางการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา

อัญชลี โพธิ์ทอง และอัปสรศรี พลอดเปลี่ยว ได้กล่าวไว้ว่า แนวโน้มนวัตกรรมการเรียนการสอนจะมีพัฒนาการต่อการศึกษาในรูปลักษณะดังนี้^{๔๕}

๑. ศูนย์สื่อเสริมการเรียนการสอน จะเข้ามามีบทบาทต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ จะเป็นหน่วยงานบริการสารสนเทศทั้งในแง่เอกสารสิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่างๆ และสื่อการเรียนการสอน โดยจะครอบคลุมด้านการผลิตการพัฒนาสื่อต่อหลักสูตร เป็นหน่วยงานสนับสนุนการเรียนการสอนและการบริการ ศูนย์สื่อเสริมการเรียนการสอน เป็นสถานที่ที่ผู้เรียนสามารถมาใช้บริการศึกษาหาความรู้ และการวิจัยค้นคว้าด้วยตนเอง โดยทางศูนย์นี้อาจจะรวมอยู่ในห้องสมุด แต่จะให้บริการที่นอกเหนือไปจากการให้บริการแบบห้องสมุดโดยทั่วไป คือจะมีวัสดุอุปกรณ์ในหลายรูปแบบ เช่น เป็นชุดสอนสำเร็จรูป ไมโครฟิล์ม การจัดวางอุปกรณ์ต่างๆ ในเชิงนิทรรศการ

๒. บทบาทใหม่ของอาจารย์ผู้สอน เมื่อสังคมเป็นสังคมสารสนเทศและในสถาบันก็มีแหล่งสื่อการเรียนสมบูรณ์แบบ ปัญหาเรื่องข้อมูลและเนื้อหา บทบาทใหม่ของอาจารย์ จึงน่าจะเปลี่ยนจากผู้สอนไปเป็นผู้ให้การปรึกษาแนะนำในเชิงการประเมินผลการประสานงานเกี่ยวกับการเรียนจัดเตรียมโปรแกรมการเรียนและแหล่งข้อมูลมากกว่าการสอนโดยตรง สิ่ง สำคัญคือแนะนำให้ผู้เรียนค้นคิดและแก้ปัญหาเป็น

๓. การสอนแบบโปรแกรม ในลักษณะการประสมประสานระหว่างการสอนกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก การสอนรายบุคคล มีการพบกับอาจารย์ผู้สอนเป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อการปฐมนิเทศ หรืออภิปรายแนะแนว หรือตอบปัญหาในส่วนที่เป็นปัญหาร่วมการทำงานเป็นกลุ่ม เล็กตามกำหนดและขั้นตอนที่อาจารย์จัดเตรียมไว้โดยเวลาส่วนมากจะเป็นการศึกษาด้วยตนเอง จากแหล่งสื่อการเรียนของสถาบันโดยผู้เรียนจะสามารถเรียนได้ตามความสนใจและระดับความสามารถของตนเอง โดยทราบถึงสัมฤทธิ์ผลในการเรียนได้จากผลการทดสอบท้ายโปรแกรม

๔. การศึกษาแบบยืดหยุ่น กล่าวคือ การจัดหลักสูตรโปรแกรมการเรียนและตารางเรียนในลักษณะมีความยืดหยุ่นเช่นเดียวกับการสอนทางไกล อันประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษา

๕. การสอนโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นการสอนโดยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถเสนอข้อมูลเพื่อการสอนรายบุคคล และให้ข้อมูลป้อนกลับการตอบสนองการเรียนของผู้เรียนได้พร้อมกันจำนวนมากๆ โดยคอมพิวเตอร์จะมีบทบาทอย่างสูงในการจัดการศึกษาในอนาคต

^{๔๕}อัญชลี โพธิ์ทอง และอัปสรศรี พลอดเปลี่ยว , นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม , พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๑.

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวว่า ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ โรงเรียนต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้เชื่อมโยงกับธรรมชาติและเครือข่ายการเรียนรู้ คือ บ้าน โรงเรียน ชุมชน สังคม โดยมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้^{๔๖}

๑. ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ
๒. ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน
๓. จัดหาสื่อและเทคโนโลยี เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนางานด้านวิชาการ
๔. ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชา การกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น
๕. การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวว่า การจัดทำสื่อการเรียนรู้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร ดำเนินการ ดังนี้^{๔๗}

๑. จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก
๒. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้า อยผู้เรียน เสริมความรู้ให้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
๓. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลายสอดคล้องกับ วิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
๔. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ
๕. ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของ ผู้เรียน
๖. ให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆและสม่ำเสมอ

^{๔๖} กระทรวงศึกษาธิการ , การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖-๔๐.

^{๔๗} กระทรวงศึกษาธิการ อ้างถึงใน อภิสิทธิ์ จักรแก้ว , “การศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑”, ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๖๔.

กิจกรรมการจัดสื่อ และเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า ควรมีแนวทางการปฏิบัติซึ่งประกอบด้วย การศึกษาวิเคราะห์ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษา การส่งเสริมให้มีการผลิตพัฒนาสื่อและนวัตกรรม การจัดหาสื่อและเทคโนโลยี การประสานความร่วมมือในการผลิต การพัฒนาและการใช้กับหน่วยงานต่างๆ และการติดตามประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสรุปความได้ว่า การจัดสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยมากยิ่งขึ้นนั้น ควรประกอบด้วยลักษณะดังนี้ ๑. มีการใช้สื่อเทคโนโลยีการศึกษาย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ๒. มีสื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ๓. ร่วมมือผลิตสื่อการเรียนการสอนกับหน่วยงานภายนอก ๔. ปรับปรุงสื่อเทคโนโลยีให้พร้อมเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนแต่ละปีการศึกษา ๕. นำสื่อที่มีในท้องถิ่นหรือห้องเรียนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ๖. นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ๗. แนะนำแหล่งข้อมูลให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพิ่มเติม และ ๘. ส่งเสริมให้ครูผู้สอนผลิตสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา

๒.๓.๔ ด้านการนิเทศภายใน

การศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงในองค์กรที่สำคัญก็คือเกิดจากความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของบุคคลภายในองค์กรเป็นหลัก บุคคลภายนอกมีส่วนน้อยมาก ดังนั้น กระบวนการทางการศึกษากระบวนการหนึ่งที่สำคัญคือ กระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการนิเทศภายใน กระบวนการนิเทศที่ถือว่าสำคัญก็คือ กระบวนการนิเทศภายใน เพราะเป็นกระบวนการที่ดำเนินกิจกรรมโดยองค์คณะบุคคลภายในองค์กรเป็นหลัก แต่สิ่งที่สำคัญว่าการขับเคลื่อนกระบวนการนิเทศภายในจะไปได้หรือไม่ อยู่ที่กระบวนการคัดสรรองค์คณะบุคคลที่มาทำหน้าที่หรือบทบาทของการนิเทศภายใน ต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ นับถือและเป็นที่ศรัทธาของเพื่อนร่วมงานก่อนเป็นอันดับแรก ถ้าได้ใครก็ได้มาเป็นองค์คณะกระบวนการนิเทศไม่เกิดแน่นอน จะทำอะไรก็ไม่ได้ไม่ได้รับความร่วมมือ ดังนั้นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนกระบวนการนิเทศภายในก็คือ “คน” ที่เป็นผู้นิเทศ และ “คน” สอดคล้องกับนักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายต่อไปนี้

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึง การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลไว้ว่า เป็นการวางแผนเพื่อช่วยเหลือบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งก่อนการดำเนินการ ระหว่างการดำเนินการและหลักการดำเนินการโดยสถานศึกษาสามารถใช้แนวทางการดำเนินการ ดังนี้^{๔๘}

- ๑ การนิเทศ กำกับ ติดตามผลการดำเนินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา (ภายใน) โดยมี

^{๔๘} กรมวิชาการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๕๑), หน้า ๓๖.

๑.๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของบุคลากรในสถานศึกษา

๑.๒ การวางแผนการนิเทศ

๑.๓ สร้างเครื่องมือ

๑.๔ การดำเนินการนิเทศเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการ

๑.๕ รวบรวม วิเคราะห์ สรุป และรายงาน

๒. การนิเทศ ติดตาม การกำกับการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการจากภายนอก สถานศึกษา โดยการเตรียมเอกสารข้อมูลหลักฐานหรือร่องรอย กระบวนการทำงานและผลที่จะเกิดขึ้น จากการทำงาน และจัดบุคลากรภายใน ภายนอกสถานศึกษาสามารถให้ข้อมูลเป็นปัจจุบัน

๓. รับการนิเทศจากภายนอก

๔. นำผลการนิเทศไปชี้แจงให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

๕. นำข้อเสนอแนะจากการนิเทศไปปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรและงาน วิชาการของสถานศึกษา

๖. สรุปผลการบริหารจัดการหลักสูตร สถานศึกษาต้องดำเนินงานและเขียนรายงาน โดยมี การจัดเก็บข้อมูลผลการดำเนินงานมาวิเคราะห์ และรายงานผลการดำเนินงานเผยแพร่ให้ผู้ที่มีส่วนร่วม ทราบ

วัชรฯ เล่าเรียนดี ได้กล่าวถึง การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการบริหารการศึกษาที่ จัดดำเนินการในโรงเรียนโดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในโรงเรียนเพื่อ พัฒนา คุณภาพการศึกษาในโรงเรียน โดยตรง^{๔๙}

ชัต บุญญา ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินใดๆที่ทำให้ครูมีความ พึงพอใจและมีกำลังใจที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาการดำเนินงานใดๆของโรงเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานของโรงเรียนและของบุคลากรให้สูงขึ้นและรักษาไว้ จนส่งผลให้โรงเรียนเป็นที่ ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่าย อีกทั้งผ่านการประเมินภายในและภายนอก^{๕๐}

๑. ความมุ่งหมายของการนิเทศ กำกับ การศึกษา

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ได้กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้^{๕๑}

๑. เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษา

^{๔๙}วัชรฯ เล่าเรียนดี, เทคนิคการจัดการเรียนการสอนและการนิเทศ. โครงการส่งเสริมการผลิตตำราและ เอกสารการสอนคณะศึกษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยศิลปกร : นครปฐม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

^{๕๐}ชัต บุญญา, หลักการและแนวคิดและแนวคิดในการนิเทศศึกษายุค ใหม่.(กรุงเทพมหานคร : โรง พิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

^{๕๑}รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ภาควิชาการ บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๕.

๒. เพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓. เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ วิจัยและประเมินผลเพื่อการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐาน

การศึกษา

๔. เพื่อพัฒนาหลักการ และสื่อการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐานและเอกสารงาน

วิชาการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการและจำเป็นของสถานศึกษาและครูอาจารย์

๕. เพื่อพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะครูอาจารย์ให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่

จำเป็นเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน การจัดการศึกษาทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

๒. ขอบข่ายการนิเทศภายในสถานศึกษา

สว่าง มโนใจ ได้สรุปว่า การนิเทศภายใน คือ กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียน ที่ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาคุณภาพทางการเรียนการสอนของครู ให้สามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนให้สูงสุดต่อผู้เรียน ดังนี้^{๕๒}

๑. การให้ความช่วยเหลือแก่ครู

๒. การพัฒนาบุคลากรเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ

๓. การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม

๔. การพัฒนาหลักสูตร

๕. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

หลักการนิเทศภายในโรงเรียน^{๕๓}

๑. การนิเทศการศึกษา ควรมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ การนิเทศการศึกษาที่ดีควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่วางไว้ ควรเป็นไปตามความจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

๒. การนิเทศการศึกษามีกระบวนการเป็นลำดับขั้น มีระเบียบข้อมูลต่าง ๆ ได้มาด้วยความถูกต้องและเชื่อถือได้ ฉะนั้น การนิเทศการศึกษาจึงเป็นวิทยาศาสตร์

๓. การนิเทศการศึกษา จะต้องมีความเคารพในความคิดของบุคคลและเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามหลักการของประชาธิปไตย

๔. การนิเทศการศึกษาเป็นการแสวงหาคุณสมบัติพิเศษของแต่ละบุคคล มาใช้ให้เป็นประโยชน์ แล้ว เปิดโอกาสให้ ได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่าง เต็มที่

๕. การนิเทศการศึกษา จะต้องเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นความร่วมมือ ร่วมใจ ในการดำเนินงาน ใช้ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

^{๕๒}สว่าง มโนใจ, “การนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒

^{๕๓}คู่มือการนิเทศภายในปีการศึกษา ๒๕๕๔ – ๒๕๕๗ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๖๒ ฝายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์, แหล่งที่มาของข้อมูล: www.rpr.ac.th/sar/SURAPOL1.pdf [สืบค้น ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

๖. การนิเทศการศึกษา มุ่งให้ครูรู้จักวิธี คิดค้นการทำงานด้วยตนเอง มีความสามารถ ในการนาตนเอง และสามารถ ตัดสินปัญหาของตนเองได้

๗. การนิเทศที่ดี จะต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ยั่วยุและสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน และต้องทำให้ครูรู้สึกว่าจะช่วยให้ เขาพบวิธีที่ดีกว่า ในการทางาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

๘. การนิเทศการศึกษาควรเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่มีพิธีรีตอง

องค์ประกอบของการนิเทศภายในสถานศึกษา

๑. บุคลากรนิเทศ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา กลุ่มบริหารงานวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ คณะนิเทศการจัดกระบวนการเรียนรู้ และครูผู้สอน ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากในการนิเทศการศึกษาและทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศการศึกษาด้วย

๒. วิธีการนิเทศ

๒.๑ กำหนดจุดมุ่งหมายการนิเทศภายใน ที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานและความร่วมมือในการทางานของครูและคณะ ส่งเสริมให้ครูรักงานวิชาการ ทางานวิชาการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เคารพในหลักการและเหตุผล พยายามปรับปรุงคุณภาพของ งาน และช่วยเหลือให้ครูปฏิบัติงานได้สะดวก มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ มีเวลาปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒ กำหนดวิธีการหาข้อมูล ศึกษาปัญหาอุปสรรค และประเด็นที่ต้องพัฒนา ได้แก่ การเข้าเยี่ยมชั้นเรียน การสังเกต ปรีกษาหารือ ประเมินผลงานทางวิชาการของโรงเรียน

๒.๓ กำหนดวิธีหรือกิจกรรมการนิเทศ โดยพิจารณาเลือกวิธีการหรือกิจกรรมต่อไปนี้ตามความเหมาะสมได้แก่ การปฐมนิเทศ การสาธิตการจัดกระบวนการเรียนรู้ การประชุม การอบรม

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศ ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบบันทึกพฤติกรรมจัดการเรียนรู้ แบบบันทึกบรรยากาศในชั้นเรียน และเอกสารอ้างอิง

สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน คือ ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษาในการแนะนำครูหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยในการปรับปรุงวัสดุและเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอนและช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอน

๒.๓.๕ ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ของการจัดการศึกษาเพราะการวัดผล และประเมินผลจะแสดงผลการตรวจสอบการเรียนรู้การสอนของผู้เรียนว่าเป็นไปตามผลการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตรเพียงใดซึ่งจะเป็นข้อมูลของผู้สอนในการใช้ประกอบการปรับปรุง และพัฒนาผลการเรียนการสอนต่อไปในเรื่องการวัดผลและประเมินผลนี้ ได้มีนักการศึกษาแสดงทัศนะไว้ ดังต่อไปนี้

๑. ความหมายการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ว่าหมายถึงกระบวนการพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และตัดสินว่าผู้เรียนมีความรู้ ทักษะความสามารถ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้หรือตัวชี้วัดในระดับใด สามารถที่จะได้รับการเลื่อนชั้นหรือจบการศึกษาได้หรือไม่ สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดผลและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑^{๕๔}

สุราษฎร์ พรหมจันทร์ ได้กล่าวถึง การวัดและประเมินผล ไว้ว่า การวัดผล หมายถึง การกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการจะวัด โดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพไปวัดหรือไปตรวจสอบ เช่น ใช้ข้อสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาในการทำงานของผู้เรียน เป็นต้น ส่วนการประเมินผลนั้น เป็นกระบวนการในการวินิจฉัยตัดสินคุณค่าคุณลักษณะที่ได้วัด มาเทียบกับเกณฑ์ว่าสมควรผ่านหรือไม่ผ่านสอบได้หรือสอบตกในทำนองนี้ ดังนั้น กระบวนการในการประเมินผลจะต้องทำหลังจากได้มีการวัดผลมาก่อนแล้วเสมอ^{๕๕}

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และตัดสินว่าผู้เรียนมีความรู้ ทักษะความสามารถ คุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตามเกณฑ์ที่กำหนดของหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๒. แนวทางการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม ได้กล่าวว่า การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้า ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ผลการประเมินจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องหรือความก้าวหน้าของผู้เรียน ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เหมาะสมได้ กิจกรรมการประเมินผลการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้เป็น ๓ ระดับ คือ^{๕๖}

๑. การประเมินผลระดับชั้นเรียน ครูผู้สอนจะต้องประเมินผู้เรียนในแต่ละรายวิชาเพื่อรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และควรทำอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

^{๕๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , กระทรวงศึกษาธิการ , **แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

^{๕๕} สุราษฎร์ พรหมจันทร์, **ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค** , ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๗.

^{๕๖} รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม, **การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา**, หน้า ๖๑-๖๗.

๒. การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้นของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อนำผลการประเมินไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้นในกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

๓. การประเมินผลระดับชาติ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพของการจัดการสถานศึกษาแต่ละแห่ง

กิจกรรมการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนอาจทำได้ด้วยวิธีต่อไปนี้^{๕๗}

๑. การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินผลจากงานหรือผลงานที่เป็นจริง การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งครอบคลุมถึงวิธีการดังต่อไปนี้ การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral Presentation) การโต้วาที (Debates) การแสดงนิทรรศการ (Exhibitions) การรวบรวมผลงานเขียนของนักเรียน (Collections of Students Written Products) แอลบั้มที่ภาพผลการปฏิบัติงาน (Videotapes of Performances) การสร้างและงานประดิษฐ์โครงหุ่น (Construction and Models) การแก้ปัญหา (Solutions of Problems) พฤติกรรมของผู้เรียน (Students' Behavior) การปฏิบัติงานกลุ่ม (Cooperative Group Work)

๒. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนโดยผู้เรียนได้มีส่วนร่วมการประเมินอย่างเต็มที่ ๒ ขั้นตอนคือผู้เรียนแต่ละคนรวบรวมผลงานและบันทึกผลการประเมินไว้ในแฟ้มรวบรวมผลงาน (Working Folder) และนักเรียนแต่ละคนจัดและคัดเลือกผลงานจากแฟ้มรวบรวมผลงานเพื่อจัดทำแฟ้มสะสมงานต่อไป

๓. การประเมินโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardize Test) เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในรูปแบบของข้อทดสอบแบบปรนัย ซึ่งผู้เรียนทุกคนได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลักและคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือหรือแบบทดสอบที่ได้มาตรฐาน

สมศักดิ์ สินธุระเวช ได้กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนมีหลักการดำเนินงาน ดังนี้^{๕๘}

๑. จัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการวัดผลและประเมินผล

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔-๖๗.

^{๕๘} สมศักดิ์ สินธุระเวช, การวัดและประเมินผลการเรียนรู้, หน้า ๙-๑๐.

๒. บุคลากรทุกคนทั้งครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ได้มีส่วนร่วมปฏิบัติการวัดผลและประเมินผลเป็นมาตรฐานเดียวกันตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ

๓. วัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องควบคู่การเรียนการสอนโดยการวัดและประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานของผู้เรียน

๔. นำผลการวัดและประเมินมาพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

สำนักงานปฏิบัติการศึกษา ได้กำหนดว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน สถานศึกษาต้องดำเนินการ ดังนี้^{๕๙}

- ๑) กำหนดระเบียบการวัดและประเมินผล
- ๒) จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา
- ๓) ดำเนินการวัดผลและประเมินผลทุกช่วงชั้น
- ๔) พัฒนาเครื่องมือการวัดผลและประเมินผล
- ๕) จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลและประเมินผลเพื่อการอ้างอิง การตรวจสอบ และพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

กมล ภูประเสริฐ ได้เสนอว่า การบริหารการประเมินผลการเรียน ได้แก่ การจัดให้มีการดำเนินงานที่สรุปได้ ดังนี้^{๖๐}

๑. การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ รายวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นการเตรียมการประเมินผลการเรียนเพื่อกำหนดวิธีการเครื่องมือ และแนวปฏิบัติในการประเมิน

๒. การกำหนดวิธีการวัดผลและประเมินผลและเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้ และการเตรียมการในการสร้างเครื่องมือและกำหนดวิธีการที่เป็นระบบ โดยเป็นการกำหนดให้ประเมินผลตามสภาพจริง การประเมินตามสภาพจริงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งการสังเกตพฤติกรรม การพิจารณาผลงานที่สะสมไว้ การฟังการนำเสนอของผู้เรียน

๓. การควบคุม ดูแล ติดตามและส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการดูแลให้มีการบันทึกผลการเรียนการสอน การบันทึกการสังเกต และการรวบรวมผลงานของนักเรียนตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ

๔. การจัดทำหลักฐานการศึกษาและหลักฐานการประเมินผลตามที่กระทรวง /กรม/หน่วยงานต้นสังกัด ได้กำหนดไว้

^{๕๙} สำนักงานปฏิบัติการศึกษา, แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิบัติการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๖๐} กมล ภูประเสริฐ, การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๑๓.

๕. การนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนปรับปรุงตนเอง

๖. การกำหนดรูปแบบ ระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ ทั้งการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อผู้ปกครองและรายงานผลต่อสาธารณะและหน่วยงานต้นสังกัดได้ทราบ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนวทางการประเมินผลไว้ ดังนี้^{๖๑}

๑. กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

๒. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผลแต่ละวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สารการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๓. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติและผลงาน

๔. พัฒนาเครื่องมือและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนจุดมุ่งหมายพื้นฐาน ๒ ประการ ได้แก่^{๖๒}

๑. การวัดและประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ผลการเรียนรู้ และการเรียนรู้ของผู้เรียนในระหว่างการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง บันทึก วิเคราะห์ แปลความหมายข้อมูล แล้วนำมาใช้ในการส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู การวัดและประเมินผลกับการสอนจึงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กัน หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดการเรียนการสอนก็ขาดประสิทธิภาพ

๒. การวัดและประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินสรุปผลการเรียนรู้ (Summative assessment) ซึ่งมีหลายระดับ ได้แก่ เมื่อเรียนจบหน่วยการเรียนรู้ จบรายวิชาเพื่อตัดสินให้คะแนนหรือให้ระดับผลการเรียน ให้การรับรองความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่าผ่านรายวิชาหรือไม่ ควรได้รับการเลื่อนชั้นหรือไม่ หรือสามารถจบหลักสูตรหรือไม่

สรุปได้ว่า แนวทางการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย การวัดผลและประเมินผล การกำหนดระเบียบการวัดผลและประเมินผล การกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติการ การเตรียมการวัดผลและประเมินผล การพัฒนาเครื่องมือการวัดผลและประเมินผล ให้ได้มาตรฐาน การประชุมปรึกษาหารือระหว่างครูกับผู้เรียน การส่งเสริมให้ครู ผู้เรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมวัดผลและประเมินผล การส่งเสริมให้บุคลากรที่ผ่านการอบรมการวัดผลและประเมินผลได้

^{๖๑} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕.

^{๖๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑, หน้า ๒.

ปฏิบัติงานอย่างศักยภาพ การปฏิบัติการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ การประเมินตามสภาพจริง โดยการดูจากบันทึกของผู้เรียน ความสามารถในการปฏิบัติจริง การสังเกตการแสดงออกหรือพฤติกรรมของผู้เรียน การประเมินโดยผู้เรียนประเมินตนเองหรือโดยกลุ่มเพื่อน การตรวจแฟ้มสะสมผลงาน การดูรายงานผลการเรียนของผู้เรียน การใช้แบบทดสอบมาตรฐาน การติดตามผลการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ การนำผลที่ได้มาพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาหรือหลักฐานการประเมินผล และการจัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลและประเมินผลเพื่ออ้างอิง ตรวจสอบ และพัฒนาการเรียนรู้

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการวัดผลและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้มีการวัดผลและประเมินผลที่ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ควร ประกอบด้วย ๑. การกำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการวัดผลและ ประเมินผล ๒. การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ๓. การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงจากพฤติกรรมการณ์การเรียนของผู้เรียน ๔. การจัดระบบสารสนเทศการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ๕. การมีส่วนร่วมในการวัดผลและประเมินผลของบุคลากรและนักเรียน ๖. การวัดผลและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ๗. การพัฒนาเครื่องมือการวัดผลให้ได้มาตรฐาน และ ๘. การนำผลการวัดผลและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหาร การบริหารการศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหาร ภาพรวมของการบริหารทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษามีความเหมาะสมผู้เขียนจะได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เกิดความเข้าใจและมุมมองในการบริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ภาวดี ธาราศรีสุทธิ ได้กล่าวถึง การบริหารการศึกษา ไว้ว่า คือ กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ และการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะ ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ ทักษะและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้

เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็น ต้องปัจจัยสำคัญการบริหารที่สำคัญมี ๔ อย่าง ที่เรียกว่า 4 Ms ได้แก่^{๖๓}

๑. คน (Man)
๒. เงิน (Money)
๓. วัสดุสิ่งของ(Materials)
๔. การจัดการ (Management)

เทเลอร์ (Taylor) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ๖ ประการ คือ^{๖๔}

๑. หลักเรื่องเวลา ถือว่า เป็นการวัดความสามารถในการผลิต โดยการใช้เวลาในการผลิต และการตั้งเวลามาตรฐานสำหรับการผลิตทั้งหมด ซึ่งการวัดผลผลิตของการทำงานนั้น ถ้าจะวัดให้ถูกต้อง ต้องใช้เวลาเป็น เครื่องวัดสิน และควรมีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของเวลาที่ใช้ในการทำงานแต่ละอย่างหรือประเภทด้วย
๒. หลักการกำหนดหน่วยค่าจ้าง ค่าจ้างสำหรับบุคลากรนั้นต้องเหมาะสมกับผลงานและอัตราค่าจ้างนั้นพิจารณา โดยยึดหลักเกณฑ์ข้อ ๑ นอกจากนั้นผู้ปฏิบัติงานควรได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเองมากที่สุด
๓. หลักการแยกงานวางแผนออกจากงานปฏิบัติ คือ ฝ่ายบริหารควรทำหน้าที่ด้านการวางแผนและประสานงาน เพื่อให้ฝ่ายปฏิบัติงานทำงานได้อย่างคล่องตัว มีประสิทธิภาพ ไม่ควรให้ ฝ่ายปฏิบัติงานเป็นฝ่ายรับผิดชอบในการคิดและวางแผนงานในการทำงาน ฝ่ายบริหารควรวางแผนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ เวลาและข้อมูลอื่นๆ ตามหลักเกณฑ์ในข้อ ๑ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการผลิต การปฏิบัติงานนั้นจะต้องสะดวกรวดเร็วขึ้นทันเหตุการณ์นอกจากนั้นการทำงานต้องมีระบบและวิธีการที่เหมาะสม
๔. หลักการทำงานโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ถือว่า วิธีการของการทำงานควรจะถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริหารควรจะเป็นผู้รับผิดชอบ (ไม่ใช่ฝ่ายปฏิบัติงาน) ในการจัดวิธีการทำงาน แสวงหาวิธีและเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมและดีที่สุดมาใช้ และฝ่ายบริหารต้องฝึกอบรมให้แก่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้และความสามารถอย่างเหมาะสมในการทำงานตามเทคนิคนั้นๆ โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด

๕. หลักการควบคุมงานโดยฝ่ายบริหาร ถือว่า ฝ่ายบริหารควรได้รับการฝึกอบรมในด้านการบริหารซึ่งตั้งอยู่บนหลักการของวิทยาศาสตร์ และสามารถประยุกต์หลักวิทยาศาสตร์มาใช้ในการจัดการ

^{๖๓} ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ ,หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา . (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๖๔} เทเลอร์ (Taylor) อ้างใน ภารดี อนันต์นาวิ , หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา , (ชลบุรี : บริษัท สำนักพิมพ์มนตรี จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

และการควบคุมให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น และฝ่ายบริหารต้องเป็นฝ่ายควบคุมการทำงานของฝ่ายปฏิบัติงานด้วย

๖. หลักการจัดระเบียบการปฏิบัติงาน มีการพิจารณานำหลักการบริหารแบบทหารมาใช้ ควรมีการจัดองค์การให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและทำงานอย่างประสานสัมพันธ์กันระหว่างแผนการต่างๆ ในองค์การนั้น โดยยึดถือความเคร่งครัดในระเบียบวินัยในการส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงาน

ทฤษฎีการบริหารเป็นการรวมกลุ่มของความคิดหรือความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เป็นจริงทางการบริหาร โดยการรวมกลุ่มของความคิด หรือความรู้ นั้นจัดทำอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน และให้ความหมายที่จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเพื่อทำการวิจัย เพื่อแนวทางปฏิบัติทางการบริหาร ทฤษฎีการบริหารการศึกษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทฤษฎีการบริหารทั่วไป ซึ่งโดยส่วนใหญ่ทฤษฎีการบริหารทั่วไปจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทฤษฎีการบริหารการศึกษา ทฤษฎีการบริหารการศึกษาน้อยมากที่ได้มาจากการศึกษาเอง^{๖๕}

วัตคินส์ และมาร์ซิค (Watkins and Marsick) ได้พัฒนาข้อปฏิบัติสำหรับผู้บริหารในการส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๗ ประการ ดังนี้^{๖๖}

๑.สร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Create Continuous Learning Opportunities) หมายความว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Learning is Ongoing) ครูนำมาใช้อย่างมียุทธวิธี และงอกงามออกไปจากตัวงานเอง ผู้บริหารและครูมีโอกาสมากมายที่จะดูสิ่งๆ ที่ตนกำลังเรียนรู้จากสิ่งริเริ่มใหม่ (New Initiatives) เช่น อาจทำการทดลอง ทำโครงการ หรือศึกษาการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ให้ดีขึ้น ฯลฯ

๒.ส่งเสริมการซักถามและสนทนา (Promote Inquiry and Dialogue) คุณค่าสำคัญของข้อปฏิบัตินี้คือ วัฒนธรรมที่บุคคลถามคำถามอย่างอิสระ เต็มใจที่จะนำประเด็นปัญหาที่ยากมาอภิปรายบนโต๊ะทำงานและเปิดกว้างรับฟังและให้ข้อมูลย้อนกลับในทุกระดับ

๓.ส่งเสริมความร่วมมือและการเรียนรู้เป็นหมู่คณะ (Encourage Collaboration and Team Learning) ข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในระดับนี้เน้นไปที่น้ำใจแห่งความร่วมมือและทักษะที่ใช้ในการทำงานเป็นหมู่คณะ (Teams) อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.สร้างระบบเพื่อจับและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ (Create Systems to Capture and Share Learning) ยุทธวิธีที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐานเพื่อวัตถุประสงค์ข้อนี้จะเน้นการใช้คอมพิวเตอร์ช่วย

^{๖๕}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชบัณฑิตศึกษา , ทฤษฎีแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

^{๖๖}วัตคินส์ และมาร์ซิค (Watkins and Marsick) อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา, หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๙๐-๙๓.

เพื่อจับแนวคิดจากหมู่คณะและแผนต่างๆ และข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเฉพาะด้าน ท างเลือกในการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ การเก็บรวบรวมบทเรียนที่ได้เรียนรู้มาและประมวลให้เป็นแนวคิดใหม่ๆ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้ก่อนนำไปใช้

๕.สร้างพลังให้บุคคลไปสู่วิสัยทัศน์การร่วมมือ (Empower People toward a Collective Vision) โรงเรียนอาจให้คณะทำงานกำหนดและเปลี่ยนองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์ อาจให้บุคคลล้มวัฒนธรรมและวิธีปฏิบัติเก่าๆ และหันมาหาสิ่งใหม่ๆ และอาจเชิญผู้มีส่วนได้เสียมาเปลี่ยนแปลงผลผลิตที่สร้างขึ้นเพื่อให้เสนอแนวคิดของตน

๖.เชื่อมโยงองค์การให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (Connect the Organization to Its Environment) โรงเรียนต้องทำหน้าที่ทั้งในระดับสากลและระดับท้องถิ่น โรงเรียนสามารถกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อดูว่าโรงเรียนอื่นๆ กำลังทำอะไร เพื่อบรรลุความเป็นเลิศ และเพื่อแก้ปัญหาคล้ายๆ กัน และสามารถสำรวจสภาพแวดล้อมเพื่อหาแนว โนม์ใหม่ๆ โดยใช้ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีช่วยให้บุคคลในโรงเรียนไปไกลเลี้ยวโรงเรียนได้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตสื่อสารกับสถาบันการศึกษาอื่นๆ หรือการออกแบบรายการเพื่อให้บุคลากร คณะครู นักเรียน และกลุ่มชุมชนต่างๆ มาพบกันในความสนใจพิเศษที่เหมือนกันได้

๗.ให้ภาวะผู้นำเชิงยุทธวิธีเพื่อการเรียนรู้ (Provide Strategic Leadership for Learning) ผู้นำที่เป็นต้นแบบของการเรียนรู้เป็นกุญแจสำคัญสำหรับองค์การแห่งการเรียนรู้ ผู้นำคิดอย่างมียุทธวิธีเกี่ยวกับวิธีใช้การเรียนรู้เพื่อพองค์การเดินไปสู่ทิศทางใหม่ เช่น การอภิปรายแผนการพัฒนาและโอกาสด้านบุคลากรและคณะครูอย่างเป็นกิจวัตร การจัดให้มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับโอกาสเพื่อการเรียนรู้

গুলিক และเออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick) ได้กล่าวถึงทฤษฎีหน้าที่การบริหารเป็นทฤษฎีที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการบริหารงานวิชาการและสามารรถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานวิชาการได้ ซึ่งมีอยู่ ๗ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดอัตรากำลัง (Staffing) การชี้นำ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ซึ่งเขียนเป็นคำย่อได้ว่า POSDCoRB ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้^{๖๗}

๑.การวางแผน (Planning หรือ P) เกี่ยวกับการพัฒนาเค้าโครงย่อของสิ่งที่ต้องทำและวิธีการทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ กิจกรรมการวางแผนพยายามทำนายการกระทำและทิศทางขององค์การในอนาคต

๒.การจัดองค์การ (Organizing หรือ O) เป็นการกำหนดโครงสร้างของอำนาจหน้าที่ในการจัดให้คำนิยาม และประสานงานหน่วยงานย่อยต่างๆ เพื่อนำแผนไปปฏิบัติ

^{๖๗} গুলিক และเออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick) อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา , หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖-๕๗.

๓.การจัดอัตรากำลัง (Staffing หรือ S) เกี่ยวกับหน้าที่การคัดเลือกบุคคล การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลากรทั้งหมด และการทำนุบำรุงสภาพการทำงานให้เอื้ออำนวย

๔.การชี้แนะ (Directing หรือ D) ได้แก่ ภารกิจที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจ การสื่อสารและการนำการตัดสินใจไปปฏิบัติ และการประเมินผลผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสม

๕.การประสานงาน (Coordinating หรือ Co) เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและความพยายามต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับผูกพันองค์การไว้ด้วยกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน

๖.การรายงาน (Reporting หรือ R) ชี้แจงความก้าวหน้าโดยการบันทึก การวิจัย และการตรวจสอบ ยืนยันว่าสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นตามแผน กระทำการแก้ไขเมื่อจำเป็นและแจ้งให้ผู้ซึ่งหัวหน้าระดับสูงรับผิดชอบทราบ

๗.การงบประมาณ (Budgeting หรือ B) เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงบประมาณ ได้แก่ การวางแผนการเงิน การจัดทำบัญชี และการควบคุมการใช้จ่ายเงิน

ด็อกเตอร์. อี. เดมมิ่ง (W.E.Deming) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการควบคุมคุณภาพชาวอเมริกา ได้คิดค้นวงจรเดมมิ่ง (Deming Cycle) หรือที่เรียกกันว่า วงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งเป็นหลักการบริหารหลักที่เป็นองค์ประกอบของทฤษฎีและหลักการบริหารทั้งหมดที่มีอยู่ในตำราบริหารประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการดังนี้^{๖๘}

๑.ขั้นการวางแผน (Plan) หมายถึงการคิดหาทางเลือกล่วงหน้าที่ดีที่สุดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด ให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด โดยการดำเนินขั้นตอนอย่างมีระบบแบบแผน เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒.ขั้นลงมือทำ (Do) เป็นการดำเนินการตามแผนที่วางไว้ตามขั้นตอน กับการประสานงานกับฝ่ายบริหารและฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง

๓.ขั้นตรวจสอบหรือประเมิน (Check) การตรวจสอบผลงาน ประกอบด้วย การติดตามตรวจสอบผลปฏิบัติงาน ตามที่กำหนดเปรียบเทียบกับเป้าหมาย ประชุมพบปะเพื่อรายงานความคืบหน้าในการปฏิบัติ และประเมินข้อคิดเห็นและข้อผิดพลาดต่างๆ และสรุปผลเพื่อดำเนินการแก้ไขปรับปรุง

๔.ขั้นการแก้ไขปรับปรุง (Action) เป็นการนำผลมา วิเคราะห์ พิจารณาหาต้นตอสาเหตุ ขอบกพร่อง การระดมสมองเพื่อการแก้ไขป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำอีก การกำหนดมาตรฐาน การตัดสินใจว่าขั้นตอนการทำงานที่ผ่านมาจะถือเป็นมาตรฐานการทำงานหรือต้องแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

ในการนำหลักการบริหารแบบ PDCA ไปใช้บริหารนั้น ศ.ดร.อิโตชิ คูเม กล่าวว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของ PDCA ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั้น แต่เพื่อให้เกิดการปรับปรุงด้วย

^{๖๘} สมศักดิ์ คงเที่ยง, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๕.

การป้องกันมิให้เกิดของเสียซ้ำซ้อน เรื้อรัง พร้อมกับการยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น ในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบ อย่างมีการ วางแผน PDCA มิใช่เป็นวงแหวนที่แบนราบ หากแต่เป็นวงสปริงที่ม้วนไต่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการจะประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เน้นการเรียนรู้เป็นหมู่คณะ มี การสนทนาซักถาม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ๆ การเชื่อมโยงเข้ากับสภาพแวดล้อม และมียุทธวิธีนำพาองค์กรเดินทางไปสู่ทิศทางใหม่ๆ และต้องมีการทำงานที่เป็นระบบ คือ มีการวางแผนหรือวางโครงการอย่างกว้างๆ การแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน การสื่อสารและการนำการตัดสินใจไปปฏิบัติ การประสานงานร่วมมือกัน การรายงานผลไปยังผู้บังคับบัญชา และการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ อีกทั้งยังสามารถบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพมาตรฐานยิ่งๆ ขึ้นไป นอกจากจะมีการวางแผนแล้วก็ต้องมีการลงมือทำ การประเมิน ตรวจสอบผลงาน และการวิเคราะห์พิจารณาหาต้นตอสาเหตุ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

สรุปได้ว่า ทฤษฎีของการบริหาร หมายถึง แนวความคิดหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์ มีการสังเกตและทดสอบจนเป็นที่แน่ใจ ทฤษฎีเป็นส่วนของมโนทัศน์ที่ เชื่อมโยงกัน เป็นข้อสรุปแบบกว้างที่ได้พรรณนาและอธิบายถึงพฤติกรรมการบริหารองค์การทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ถ้าทฤษฎีได้รับการพิสูจน์บ่อยๆ ก็จะกลายเป็นกฎเกณฑ์ทฤษฎีเป็นแนวความคิดที่มีเหตุผลและสามารถนำไปประยุกต์และปฏิบัติได้ ทฤษฎีมีบทบาทในการให้คำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทั่วไปและชี้แนะแนวทางในการวิจัย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร จากการค้นคว้าทางเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีเอกสารงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ไพโรจน์ กนโก (นวลสำลี) ได้ศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัด นครราชสีมา จำแนกตามสถานภาพและประเภทของครูอาจารย์ในงาน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลพบว่า ^{๒๙} ครูอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา มีปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในภาพรวม

^{๒๙}ไพโรจน์ กนโก (นวลสำลี), “การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

และเป็นรายด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน รองลงมา ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล ตามลำดับ และจากการเปรียบเทียบปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครู อาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ที่เป็นบรรพชิตและฆราวาส พบว่า มีปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวม และเป็นรายด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทั้ง ๔ ด้าน พบว่า มีปัญหาแตกต่างกัน จำนวน ๑ ข้อ ได้แก่ ครูขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ในการจัดทำแผนการสอน ครูอาจารย์มีปัญหาการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยครูอาจารย์ที่เป็นบรรพชิตมีปัญหามากกว่าครูอาจารย์ที่เป็นฆราวาส

คล้อย สังฆมาศ ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่มโรงเรียนที่ ๒ พบว่า^{๗๐} ปัญหาในการปฏิบัติงานวิชาการ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์แนวนโยบายและทิศทางการบริหารงานวิชาการไม่ชัดเจน งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดทำเอกสารหลักสูตรเพิ่มเติมในการให้บริการแก่ครูขาดห้องปฏิบัติการและอาคาร สถานที่ใช้การจัดแผนการเรียนไม่เพียงพอ ขาดครูและบุคลากรที่มีคุณภาพ ขาดเครื่องมือที่ได้มาตรฐานในการวัดผลการเรียนรู้

สุรเดช บัวหลวง ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดหนองคาย พบว่า^{๗๑} (๑) ครู อาจารย์ โดยส่วนรวม จำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียนมีความเห็นว่าปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ๕ ด้าน คือ งานด้านหลักการ จุดมุ่งหมายหลักสูตร งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานด้านการจัดการเรียนการสอน งานด้านนิเทศ การเรียนการสอน งานด้านการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ส่วนอีก ๒ ด้านที่เหลือมีปัญหาในระดับน้อย คือ งานด้านการจัดการสายงานการบริหารงานวิชาการและหน้าที่ความรับผิดชอบ และงานด้านการวางแผนงานวิชาการ ยกเว้นครู อาจารย์ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยเพียงด้านเดียวคืองานด้านการวางแผนงานวิชาการ (๒) ครู อาจารย์ โดยส่วนรวมแล้ว ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคือ จัดการอบรม จัดกิจกรรม นิเทศ ติดตามผลการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอต่อโรงเรียน

^{๗๐} คล้อย สังฆมาศ, “สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่มโรงเรียนที่ ๒”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๙๕.

^{๗๑} สุรเดช บัวหลวง, “ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

ประพันธ์ พรหมกุล ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า^{๗๒} (๑) โดยส่วนรวม และจำแนกตามสาขาวิชามีปัญหาการปฏิบัติงานโดยภาพรวม และเป็นรายด้าน ๖ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับปัญหาจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการนิเทศ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมทางวิชาการ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการวางแผนงานวิชาการและด้านการวัดผลและประเมินผล (๒) แนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย ได้ดังนี้ พัฒนากระบวนการนิเทศ สนับสนุนครูผลิตสื่อการสอนอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมที่สนองความต้องการของนักเรียนรวมทั้งมีการวางแผนร่วมกัน

พระครูอนุกูลวรการ ผาสุขกาโม ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตอำเภอยายแดน จังหวัดตาก พบว่า^{๗๓} ปัญหาการบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตอำเภอยายแดน จังหวัดตาก เกี่ยวกับงานบริหารวิชาการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีเพียง ๒ ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไม่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น และการนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารไม่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ด้านการบริหารงานวิชาการ มีแนวทางพัฒนา ดังนี้ (๑) ร่วมกับสถาบันการศึกษาที่มีความพร้อมเพื่อจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องหลักการบริหารหลักสูตร (๒) ส่วนกลางปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้สอดคล้องกับท้องถิ่น และ ๓. ปรับปรุงหลักสูตรให้เป็นภาษาท้องถิ่น

สาย แวงคำ ได้ศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ กลุ่ม ๙ พบว่า^{๗๔} (๑) บุคลากรโดยรวมและจำแนกตามสถานภาพ เห็นว่ามีปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญกลุ่ม ๙ โดยภาพรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับปานกลางยกเว้นผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการเห็นว่ามีปัญหาด้านการประเมินผล การจัดการงานวิชาการอยู่ในระดับมาก โดยเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ด้านการประเมินผล การจัดงานวิชาการด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน และงานทะเบียนนักเรียน

^{๗๒} ประพันธ์ พรหมกุล, “ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔.

^{๗๓} พระครูอนุกูลวรการ ผาสุขกาโม, “สภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตอำเภอยายแดน จังหวัดตาก”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๑), หน้า ๙๐-๙๑.

^{๗๔} สาย แวงคำ, “ปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๙”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๘๕.

ด้านการบริหารงานวิชาการด้านการส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการวางแผนงานวิชาการ และด้านการจัดการเรียนการสอน (๒) บุคลากรมีสถานภาพต่างกัน เห็นว่ามีปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๙ เป็นรายด้าน ๓ ด้านไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการเห็นว่ามีปัญหาการบริหารวิชาการ โดยภาพรวมและรายด้าน ๓ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน และงานทะเบียนนักเรียนและด้านการประเมินผลการจัดการงานวิชาการ มากกว่าผู้บริหารโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

พระครูสังฆรักษ์สุภาพ สุธอย ได้ศึกษาเปรียบเทียบ ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ มีดังนี้^{๗๕} (๑) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการโดยภาพรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการจำแนกตามตำแหน่งทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า โรงเรียนขนาดกลางกับขนาดเล็กแตกต่างกันในด้านการจัดการเรียนการสอนด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการและด้านการประเมินผลการจัดการงานวิชาการ และที่ตั้งโดยภาพรวมและรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกัน (๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มี ๓ ด้าน ที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการประเมินผลการจัดการงานทางด้านวิชาการที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำแนกตามตำแหน่งโดยภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยภาพรวมพบว่าไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าโรงเรียนขนาดกลางกับขนาดเล็กแตกต่างกันในด้านการจัดการเรียนการสอนด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการและด้านการประเมินผลการจัดการงานวิชาการ และที่ตั้งโดยภาพรวมและรายด้านพบว่าแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮอย ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้สื่อการสอนของครู อาจารย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า^{๗๖} (๑) ครู อาจารย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โดยส่วนรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการสอน มีการใช้สื่อการสอน

^{๗๕}พระครูสังฆรักษ์สุภาพ สุธอย, “สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๙”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^{๗๖}ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮอย, “การใช้สื่อการสอนของครู-อาจารย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๔๒), หน้า ๗๙.

โดยรวมและรายชั้นทั้ง ๔ ชั้น อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ชั้นการเลือก ชั้นการประเมินผล ชั้นการนำเสนอ และชั้นการเตรียม เมื่อพิจารณารายข้อที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยสูงสุดจำนวน ๒ ข้อ ในแต่ละด้านดังนี้ เลือกสื่อที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและเลือกสื่อที่หาง่ายศึกษารายละเอียดจากคู่มือก่อนใช้สื่อการสอนและทดลองใช้สื่อการสอนก่อนนำไปใช้จริงเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อการสอนและเนื้อหาที่เรียนเสมอและใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้การใช้สื่อการสอนมีประสิทธิภาพ (๒) ครู อาจารย์ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกั้มีการใช้สื่อการสอนโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

หุมเพ็ง พันธะจันทร์สุข ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ^{๗๗} (๑) ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ โรงเรียนพัฒนาการใช้หลักสูตรได้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น รองลงมา ๒ อันดับ ได้แก่ โรงเรียนจัดหาสื่อ เอกสารและสิ่งพิมพ์สำหรับใช้ค้นคว้าเพื่อจัดการเรียนการสอน และโรงเรียนจัดทำแผนการบริหารวิชาการไว้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ส่วนในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานอันดับสุดท้าย ได้แก่ โรงเรียนบริการแนะแนวการศึกษาแก่นักเรียน (๒) การเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งต่างกัน คือกลุ่มผู้บริหาร โรงเรียนกับครูผู้สอนรับรู้สภาพการบริหารโรงเรียนในภาพรวมไม่แตกต่างกันที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน คือกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรีกับกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีรับรู้สภาพการบริหารโรงเรียนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน คือกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า ๕ ปี กับกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง ๕-๑๐ ปี และกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานสูงกว่า ๑๐ ปีขึ้นไป รับรู้สภาพการบริหารโรงเรียนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

อัคนาถ เผือกใจแผ้ว ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาสภาพและปัญหาในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามทฤษฎีของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา พบว่า ^{๗๘} ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามทฤษฎีของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

^{๗๗} หุมเพ็ง พันธะจันทร์สุข, "สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น" วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ๒๕๔๓), หน้า ๗๖-๗๘.

^{๗๘} อัคนาถ เผือกใจแผ้ว, "การศึกษาสภาพและปัญหาในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามทฤษฎีของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา", วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ๒๕๔๘), หน้า ๑.

ว่าเป็นผู้บริหาร ผู้แทนครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่นๆ ในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

อวิรุทธ์ ยาแข็ง ได้ทำการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียน ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๒ พบว่า^{๗๙} จากผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๒ สรุปผลดังนี้ (๑) ที่มีวุฒิทางการศึกษาต่างกัน พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการทั้ง ๕ ด้าน โดยภาพรวมและรายข้อไม่แตกต่างกัน (๒) ที่มีอายุต่างกัน พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการทั้ง ๕ ด้าน โดยภาพรวมและรายข้อไม่แตกต่างกัน (๓) ที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งต่างกัน พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการทั้ง ๕ ด้าน โดยภาพรวมและรายข้อไม่แตกต่างกัน

อภิลักษณ์ จักรแก้ว ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้^{๘๐} ด้านการบริหารหลักสูตร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยเรียงจากลำดับมากไปหาน้อย ๓ ลำดับแรก คือ ทำการประชุมและวางแผนเกี่ยวกับหลักสูตร มีการจัดเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับหลักสูตรทุกครั้ง และ จัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนไว้อย่างพอเพียง ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ๔ ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมาก ลำดับแรก คือ มีการจัดทำแผนการสอนในโรงเรียนทุกครั้ง รองลงมาคือ ให้นักเรียนฝึกทักษะการเขียน อ่าน พูด และลำดับที่ ๓ คือ ฝึกให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ส่วนลำดับสุดท้ายคือ จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการบันทึกการเรียนรู้ทุกวิชาทำการปรับปรุงการเรียนการสอนทุกวิชา มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และจัดทำสื่อการเรียนรู้ ฝึกให้นักเรียนรู้จากสื่อต่างๆ เช่น สื่อเทคโนโลยี ส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักเรียนเช่นพาไปทัศนศึกษา และฝึกให้นักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การจัดสื่อการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ กระทำการจัดบอร์ด กระดานดำ สื่อสิ่งพิมพ์ มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในโรงเรียนทำเป็นสื่อ และจัดหาสื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ วีซี ดีวีดีเป็น

^{๗๙} อวิรุทธ์ ยาแข็ง, "การศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียน ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๒", วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๘๐} อภิลักษณ์ จักรแก้ว , "การศึกษการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑", วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

ต้น และค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลาง ๗ ด้านโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ให้นักเรียนเรียนจากสื่อธรรมชาติเช่นสภาพแวดล้อม ส่งเสริมและพัฒนาการทำสื่อการเรียนการสอน ฝึกให้นักเรียนหาวัสดุเหลือใช้มาจัดทำเป็นสื่อ จัดการอบรมการจัดทำสื่อให้ครูและนักเรียน ให้นักเรียนรู้จักคุณค่าและประโยชน์ในการใช้สื่อ มีการสอนการบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน และมีการจัดทำสื่อและทดสอบการใช้สื่อทุกครั้ง ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ๖ ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ทำการวัดผลโดยการสอบกลางภาคและปลายภาค ทำการทดสอบผลการเรียนรู้ในห้องเรียน มีการจัดทำแผนงานแบบทดสอบการเรียนรู้ มีการทดสอบทุกรายวิชาเช่นฝึกทำแบบฝึกหัด มีการทดสอบทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้านต่างๆ และฝึกให้นักเรียนเขียนรายงานการเรียนรู้และพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ๔ ด้านโดยลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ฝึกให้นักเรียนอภิปรายหน้าชั้นเรียน เรื่องการเรียนรู้ ฝึกทดสอบในการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ทดสอบด้านการเรียนรู้จากสื่อต่างๆเช่นสื่อเทคโนโลยี ฝึกให้นักเรียนรู้จักการบันทึกการเรียนลงในสมุดบันทึก

อูลัย คนมัน ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลในเขตการศึกษา ๑๐ พบว่า^{๘๑} พนักงานครูเทศบาลที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลในเขตการศึกษา ๑๐ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านห้องสมุดโรงเรียน และด้านการนิเทศภายใน และพนักงานครูเทศบาลที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลในเขตการศึกษา ๑๐ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๑ ด้าน ได้แก่ ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

สุฤทธิ์ บุนนาค ได้ศึกษาการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี โดยสรุปผลการเปรียบเทียบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี จำแนกตามสถานภาพ เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์การทำงานของผู้สอบแบบสอบถาม พบว่า^{๘๒} (๑) ครู อาจารย์ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องการบริหารโรงเรียนในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน และเมื่อทดสอบรายด้าน

^{๘๑}อูลัย คนมัน, "การศึกษาพฤติกรรมผู้บริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลในเขตการศึกษา ๑๐", วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

^{๘๒}สุฤทธิ์ บุนนาค, "การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี", วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๗), หน้า ๘๐-๘๑.

พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านอาคารสถานที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน (๒) ครู อาจารย์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องการบริหารโรงเรียนในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านงานวิชาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ นอกนั้นไม่แตกต่างกัน (๓) ครู อาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องการบริหารโรงเรียนในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านธุรการ ด้านงานวิชาการ และด้านงานปกครองนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่แตกต่างกัน (๔) ครู อาจารย์ที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องการบริหารโรงเรียนในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน

ไพฑูรย์ อินวันนา ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้บริหารในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑ พบว่า^{๔๓} ผลการเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑ โดยรวมและรายด้าน ตามความเห็นของครูจำแนกตามสถานภาพ อายุ และประสบการณ์การทำงาน พบว่าไม่แตกต่างกัน

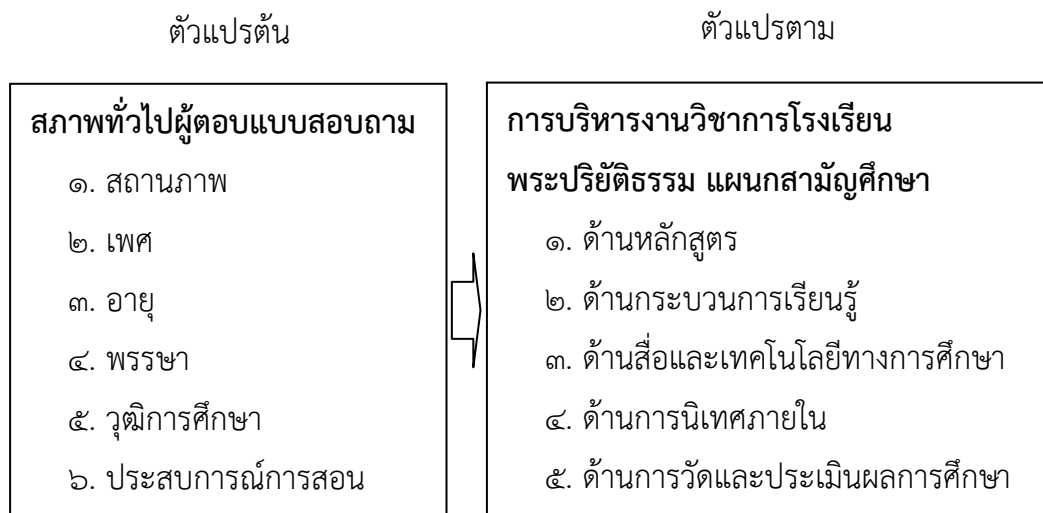
จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีปัญหาในหลายด้าน เช่น ด้านการวางแผนงานวิชาการยังมีความไม่ชัดเจนและขาดการวางแผน ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรมีการสนับสนุนในการจัดทำเอกสารหลักสูตรเพิ่มเติมไม่เต็มที่เท่าที่ควร ด้านการเรียนการสอนยังขาดความพร้อมเรื่องห้องเรียนและไม่มีอุปกรณ์การเรียนที่เหมาะสม ด้านการนิเทศยังขาดการติดตามประเมินผลการปฏิบัติการสอนของครูผู้สอนและไม่มีแผนการนิเทศที่เป็นระบบและชัดเจน ส่วนด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนนั้นทางโรงเรียนขาดเครื่องมือที่ได้มาตรฐานในการวัดผลการเรียนรู้ และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ โดยจำแนกตามสถานภาพ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ และตำแหน่ง โดยภาพรวมพบว่าไม่แตกต่างกัน

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบ

^{๔๓}ไพฑูรย์ อินวันนา, "การศึกษารolesของผู้บริหารในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม ๑", *ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๙๒.

แนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังแผนภูมิที่ ๑

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย